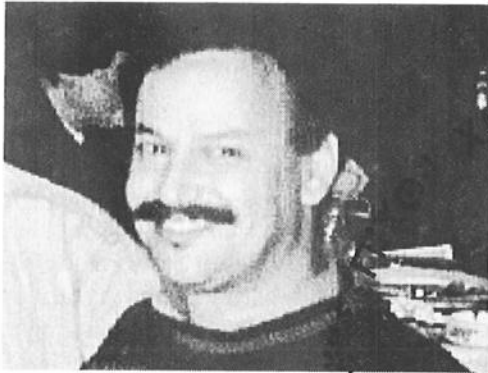
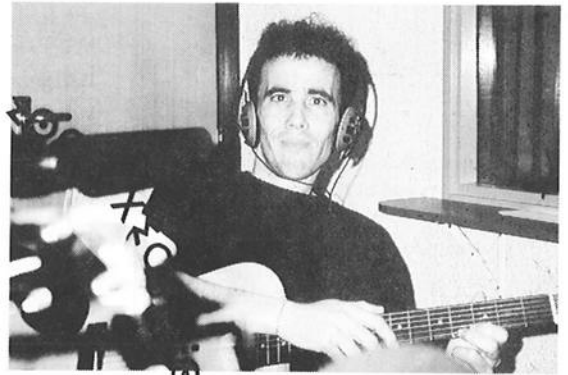

ADRAR-Nieuwsbrief

ⵍⵏⵉⵎⵎⵉ ⵏ ⵓⵎⵎⵓⵏ

wenni yexsen

ⵜⴰⴷⴰⴳⴰⵏⵜ ⵏ ⵏⵓⵎⵎⵓⵏ

ⵜⴰⴷⴰⴳⴰⵏⵜ

IN DIT NUMMER

- 1 Een poging tot het vertalen van de Koran naar het Berbers
- 2 Interview met Mostafa Ayned
- 3 Tamazight actualiteiten
- 4 Teksten in het Tamazight
- 5 Publicaties & boekbesprekingen

TARIFIT STANDAARD ALFABET

Latijnse letters

Tifinagh letters

a	aman	'water'
i	ini	'zeg'
u	uccen	'wolf'
e	teggā	'zij deed'
ε	εebbez	'druk!'
γ	ayrum	'brood'
r	urar	'feest'
ṛ	ṛarut	'long'
ṛ	ṛayem	'kameel'
s	su	'drink'
š	ašemmiḍ	'wind'
c	cek	'jij'
č	učma	'mijn zus'
m	uma	'mijn broer'
w	awray	'geel'
y	yis	'paard'
f	afunas	'steer'
l	kilu	'kilo'
n	anu	'put'
j	yejju	'nam op voorraad'
j	yejju	'hij prikkte'
x	ixef	'zelf'
d	imendi	'koren'
ḍ	aḍan	'darm'
ḍ	aḍeṛ	'graf'
ḍ	ajḍiḍ	'vogel'
t	tuya	'er was'
t	taddart	'thuis'
t	baṭaṭa	'aardappelen'
h	ihwa	'hij daalt af'
ḥ	ḥenna	'oma'
q	qqim	'ga zitten!'
g	agadir	'Agadir'
g	asegnu	'wolk'
ḡ	iḡa	'hij bestaat'
k	kenniw	'jullie (mann.)'
k	ikarri	'schaap'
b	ayembub	'gezicht'
p	pappa	'brood'
z	izi	'vlieg'
z	izi	'gal'

◌	◌C◌I
Σ	ΣIΣ
⋮	⋮CC⋮I
⋮	X:XX◌
⊖	⊖:⊖⊖:⊗
⊕	◌⊕◌C
○	⋮◌◌◌
◊	X◌◊:X
○	◌◌⊕:C
⊙	⊙⋮
♁	◌♁:CΣE
C	C:K
⊖	⋮C◌
⊖	⋮C◌
⊖	◌⊖◌⊕
⊖	⊖Σ⊙
⊖	◌⊖:⊙⊙
⊖	⊖:⊖:⊖
⊖	ΣX:⊖
∧	ΣC:∧Σ
∨	◌∨◌I
E	◌E:◌
E	◌EΣE
+	⋮⊕◌
X	X◌∧∧◌OX
E	⊖◌E◌E◌
⊖	Σ⊖⊖◌
∧	∧:∧◌
Z	ZZΣC
X	◌X◌∧Σ◌
X	◌⊙:∧:⋮
X	ΣX◌
K	K:∧Σ⊖
K	ΣK◌◌◌Σ
⊖	◌⊕:C⊖:⊖
⊕	⊕◌⊕⊕◌
X	ΣXΣ
X	ΣXΣ

Awañ amezwaru

Yar uneggar n char n yulyuz 1996 (26-28/07/1996), ad yifi deg Agadir ij umefqi x usyar n tmaziyt. Añas d iwdan ttyif asen tmaziyt ittxiṣṣa as d amezwar a yares yifi ij n wedris yura dayes marra mamec yar nari awafen, mamec yar nini awafen, d mamec yar nendeq awafen. Zeema, ittxiṣṣa as a yares yifi ij n 'Standard' d amezwar, ead i tzemmar a tedef yar lmedrasa. Manaya war iḡi ca nican: sfiy belli Fries (niy tafriysiyt), awañ n Friesland, war yares tuya bu Standard zzat ma ad yadef yar lmedrasa. d amezwar tudef tefriysiyt ar lmedrasa ead i yares idwef ij n Standard. Maḡa nfekkar mliḡ a naf belli lmedrasa yares ij n jjeḡd imyar di manaya Bfa lmedrasa, ig iḡan d ij n trekkizt ttameqqrant n fmexzen, iwdan ad qqimen ttarin mamec xsen, niy feḡbda ttraḡafen zi tira. Maḡa bnaḡem iyra ca n tira mliḡ di lmedrasa, a tafed feḡbda ad as d ttasent hewnent. Suya i ntari neccin tibratin nney s yiḡsawen n midden! Suya i qqimen añas n iwdan war zemmaren ad arin: ittxiṣṣa asen ad femden tnayen n feḡwayej: iḡes (taeraft niy tafransist) d mamec ittari. Maḡa tessemfed as i bnaḡem minzi yar yari awañ nnes, amacnaw xmini tessemred i bnaḡem ig issnen ad indeh baceklit manis yar yekk waha. Maca maḡa tessemfed as i bnaḡem ij n yifes d jdid d mamec yar yari, a tafed amacnaw xmini tessmaed i yij n bnaḡem mamec yar yendeh baceklit, manis yar yekk niy war ittek. Ntettar iwdan yar yifin deg Agadir di char n seba (amefqi x usyar n tmaziyt), d yinni d yar yasen yar Utrecht di char n eecra (17-19) (Ameḡqi x tira n Tmazit n Arrif) ad ifin ssnen manaya, ad ggen tizemmar nsen, ad ssnen belli maḡa war yarney bu Standard nhara, manaya war iḡi ca x yiri nsen: aqat x yiri nney marra.

ADRAR

Vooraf

Aan het einde van de maand juli 1996 (26-28/07/1996) zal in Agadir een congres gehouden worden omtrent het onderwijs in het Berbers. Veel mensen denken dat het Berbers niet onderwezen kan worden voordat er beschikbare pedagogische materiaal voorhanden is. Ze denken dat eerst een standaard Berbers moet overeengekomen worden, voordat Berbers op scholen gedoceerd mag worden. Maar dat klopt niet. Het Fries (in Friesland) bij voorbeeld werd op scholen gedoceerd voordat er sprake was van een standaard Fries. Pas na de ervaringen op school is er een standaard Fries ontstaan. Zonder de introductie van het Berbers op de scholen, die de steunpilaar voor de regering vormen, zal iedereen blijven schrijven wat hij wil. Of zal het schrijfproces van het Berbers helemaal stoppen. De school speelt dus een zeer essentiële rol in deze kwestie. Iemand die een taal op school goed geleerd heeft zal snel deze taal gebruiken. Daarom schrijven wij (Berbers) elkaar brieven eerder in het Frans of in het Arabisch dan in het Berbers (die niet onderwezen wordt). En dat is ook de reden dat mensen nog steeds niet in het Berbers kunnen schrijven. Men moet twee dingen begrijpen: als je iemand zijn eigen moedertaal laat leren schrijven is het net alsof je iemand die wel kan fietsen alleen de weg wijst. Maar als je iemand een vreemde taal leert dan is het net of hem en leert fietsen en de weg wijst. We hopen dat de mensen die bij elkaar komen in Agadir en ook in Utrecht (waar een congres over het schrijven in het Berbers, Tarifit, zal gehouden worden van 21 t/m 23 november 1996) dit begrijpen. En als er nog geen standaard Berbers ontstaat, is dat niet alleen hun schuld, maar onze schuld met z'n allen.

ADRAR

Driemaandelijke uitgave van de
vereniging Adrar voor de Tamazight
taal en cultuur
ISSN. 1385-2337
jaargang 2, nummer 4 juli / september
1996

INHOUD

Vooraf

Wetenschap p.4

Taalverlies en taalverschuiving van het Marokkaans-Arabisch in Nederland. door A. El Aissati
Un essai de traduction du Coran en berbère door K. Naït-Zerrad

Tamazight Actualiteiten p.7

Algerije : Eerste uitgebreide televisie-journaal in Tamazight
Marokko : Achttien Berberse verenigingen eisen erkenning van Tamazight
Agadir : Internationale Conferentie over Tamazight onderwijs

Publikaties & boekbesprekingen. p.10

Drie publikaties van Association Tamazgha

Apuleius ! Apuleius help Tamazight !
door A. Ben Aissa
La présentation de l'édition des textes berbères des Ait Souab de Jean Podeur,
door M. Saadouini

Interview p.13

Interview met Mustafa Ayned

Literatuur p.15

Trayetmas Umasin, door M. Ayned
Azuyet ujemmaḡin, door K. Ahdidouch
Yemmut Eddenbi ddaren wawañ ines, door A. Essadki

Tanfust n Hmed Aḡcayci d yeḡi-s uzeḡid, door M. El Ayoubi

Colofon

ADRAR-nieuwsbrief

Driemaandelijkse uitgave van de vereniging Adrar voor Tamazight taal en cultuur
ISSN. 1385-2337
jaargang 2, nummer 4 juli / september 1996

Redactieadres

postbus 16
6500 AA Nijmegen

Redactie

Khalid Ahdidouch
Abderrahman El Aissati
Mohamed El Ayoubi
Abdelhak Ben Aissa

Met dank aan

Annelie Schaufeli
&
Roel Otten

Vormgeving

Adrar

Druk

Drukkerij Quickprint,
Nijmegen

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door een subsidie van het Anjerfonds, Gelderland.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de auteursrechthebbenden

Taalverlies van het Marokkaans-Arabisch in Nederland

door A. El Aissati

Het volgende is een samenvatting van het proefschrift van A. El Aissati: *Language Loss among Native Speakers of Moroccan Arabic in the Netherlands*

Het onderzoek beoogt:

- enerzijds vast te stellen in hoeverre er sprake is van taalverlies en taalverschuiving bij de tweede generatie adolescenten met een Marokkaans-Arabisch achtergrond;
- anderzijds door middel van cross-linguïstische vergelijking bij te dragen aan theorievorming met betrekking tot taalverlies en verschuiving op de diverse linguïstische niveaus.
Het onderzoek werd uitgevoerd bij twee groepen informanten te weten een groep tweede-generatie jongeren (25) en een controlegroep eentaligen in Marokko (30).

Language Loss among Native Speakers of Moroccan Arabic in the Netherlands

Abderrahman El Aissati

Proefschrift
Katholieke Universiteit
Nijmegen

1996

Met behulp van de volgende instrumenten werd bij de beide groepen materiaal verzameld.

(a) een vragenlijst, afgenomen bij alle informanten: de vragen betreffen de taalsituatie van de informant;

(b) een zogenaamde Can-Do schaal afgenomen bij alle informanten: de informanten beoordelen op een vijfpuntsschaal hun eigen taal-

vaardigheid in beide talen, uitgesplitst naar specifieke deelvaardigheden.

(c) een taak voor meervoudsvorming: men dient van 30 substantieven de meervoudsvorm te geven;

(d) een 'cue-validity' taak: in 81 zinnen waarin de kenmerken overeenkomst in getal, levendheid, contrastief accent en

woordvolgorde systematisch ge-varieerd zijn, dient men de agens te identificeren (c.q. van twee afbeeldingen de juiste aan te wijzen);

(e) een klankonderscheidingstaak, afgenomen bij de twee groepen Marokkaans-Arabisch informanten en een controlegroep Nederlandse studenten (12): de informanten krijgen paren syllaben (48 paren in totaal) te horen waarvan de helft op één fonologisch kenmerk verschilt en moeten aangeven of de paren wel of niet verschillen;

(f) een relativisatietaak: het betreft 16 zinnen van het type 'de aap die de beer kust, aait de leeuw.' De informanten werd gevraagd op een afbeelding de beide relaties waarvan sprake is in de zin ('wie doet iets bij wie') aan te wijzen;

(g) een verteltaak; hierbij wordt gebruik gemaakt van het stripverhaal *Frog: Where Are You?*

De resultaten van het onderzoek laten overduidelijk zien dat veel informanten verlies van kennis van de regels van het Marokkaans-arabisch vertonen.

Het boek is te bestellen bij:

Tilburg University Press
P.O.Box 9103
5000 LE Tilburg
Nederland

Een poging tot het vertalen van de Koran naar het Berbers

Kamal Nait-Zerrad, Een gedeeltelijke vertaling van de Koran naar het Berbers (Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de letteren aan het INALCO/ Parijs).

Het is niet de eerste keer dat Berbers de Koran in hun taal proberen te vertalen. Er wordt in de geschiedenis melding gemaakt van Berberse Korans, niet alleen als vertaling van de authentieke Koran maar als heretische versies van het heilige boek van de Moslims. Vandaar dat het vertalen van de Koran naar het Berbers, afgezien van alle taalkundige of taaltechnische problemen waarmee het Berbers kampt, een taboe is. Niet naar het Frans - waar meer dan 30 vertalingen bestaan, het Nederlands of een andere taal. De reden is eenvoudig: Berbers horen Arabier te zijn of te worden en ze hebben dan geen behoefte aan een Berbertalige Koran omdat ze dan Arabisch kunnen begrijpen en lezen. In deze context is wat Kemal Nait-Zerrad op 21-5-96 deed niet alleen een wetenschappelijke proeve ter verkrijging van een doctorstitel, maar ook een politiek-ideologisch doorbraak: het vertalen van het heilige woord van de Koran naar het o zo vulgaire Berbers!

De presentatie die hier volgt - in het Frans - is het inleidende woord van Kamel Nait-Zerrad. Het gaat om een (taal)wetenschappelijk vertaling, dat betekent dat het doel van de vertaling niet het maken van een gewone vertaling is, maar eerder een uitleg is hoe een vertaling kan worden gemaakt, en wat dat oplevert in het Berbers (van Kabylïë, Algerije). Hiervoor zijn vereijst 1) een beschrijving van de taal, 2) werken op de taal en, 3) het vinden van een nauwkeurige notatie-systeem van het Berbers. De promovendus geeft vier redenen waarom hij voor de Koran als onderwerp heeft gekozen: 1) rijkdom van het woordenschat, 2) universele werk, 3) werk met een nauwe contact met de Berbers, en bovendien, de Koran is oorspronkelijk oraal - zoals het Berbers en wordt uit het hoofd geleerd en opgezegd. Het doel van dit werk is, volgens Zerrad, een steentje bijdragen aan de emancipatie van het Berbers van gesproken taal naar geschreven taal.

Un essai de traduction du Coran en berbère

Par Kamal NAIT-ZERRAD

Le berbère est aujourd'hui une langue en pleine évolution. Après quelques millénaires d'hibernation, forcée, voulue ou inconsciente, cette langue se met à parler d'elle. Le travail que nous présentons ici s'insère dans le grand mouvement de promotion de cette langue et de son passage de l'oral à l'écrit.

La question qui se posait à nous était la suivante: Comment intervenir et par quel moyen, sur cette langue qui a été livrée à elle-même depuis son apparition pourrait-on dire, afin de l'inscrire dans la modernité, pour qu'enfin elle participe à part entière à cette civilisation de l'écriture, et par là même, de faire que le berbère, en tant qu'individu reconnu comme tel, devienne acteur, agent de l'histoire.

Ce travail se propose d'apporter des éléments de réponse raisonnée. Mais pour agir sur la langue, une tâche préliminaire était indispensable, il fallait:

- premièrement, décrire la langue avec précision afin d'en tirer des règles indispensables à la création de néologismes, en particulier pour ce qui est des dérivés, des composés et des correspondances phonématiques interdialectales et intradialectales,

- deuxièmement, étudier d'une manière approfondie sa structure et plus particulièrement l'organisation de l'énoncé en berbère,

- troisièmement, proposer un système d'écriture et de notation de la langue, qui soit le plus complet possible - ce qui ne signifie pas système figé - en tenant compte comme nous l'avons dit, de tous les parlers kabyles mais également des autres dialectes berbères.

Ces préliminaires ont fait ou feront l'objet d'ouvrages publiés. Il y a eu bien entendu des travaux dans ce domaine, auxquels nous nous sommes d'ailleurs référés, mais la normalisation, la cohérence et la systématisation n'ont pas toujours été leur objectif et leur souci premier.

Après ce préalable, l'objet de ce travail, c'est-à-dire l'intervention sur la langue, pouvait s'envisager d'une manière plus claire et plus concrète. Il nous a semblé qu'un travail de traduction serait le plus à même de montrer les difficultés et les différentes étapes de l'action sur la langue.

Mais quel texte traduire ?

Le choix devait se porter sur un texte ou le travail sur le lexique serait important, un texte qui soit de préférence une oeuvre universelle, et un texte qui ait un rapport étroit avec les Berbères: Le Coran remplissait toutes ces conditions, et il s'imposait d'autant plus qu'au niveau du lexique religieux, on sait les emprunts massifs à l'arabe de la plupart des dialectes berbères. On peut ajouter un autre argument qui milite en faveur de ce choix: c'est le caractère originel *oral* du Coran, qui bien qu'il soit un texte écrit, est récité.

Le travail à accomplir pouvait donc se

une langue en pleine évolution. Après Le berbère est aujourd'hui quelques millénaires d'hibernation, forcée, voulue ou inconsciente, cette langue se met à faire parler d'elle

laisser appréhender en trois points:

- 1- le choix de la forme de la langue à utiliser pour la traduction.
- 2- l'intervention sur la langue.
- 3- les problèmes posés par la traduction.

Le premier point était fondamental puisqu'il déterminait tout le travail à venir: Etablir la forme de langue dans laquelle traduire. Le berbère est fractionné en quelques grands dialectes, eux-mêmes divisés en plusieurs parlers. Il y avait donc au moins trois choix possibles dans le cadre d'un travail du type qui nous intéressait:

Soit forger une *koine* à partir des grands dialectes, solution qui a été rejetée car elle s'éloignait trop de la pratique linguistique réelle; car quoi qu'on en dise, les divergences entre dialectes, bien que minimes, sont néanmoins assez importantes pour que cette langue commune se révèle incompréhensible par

le locuteur berbérophone; les divergences se situent au niveau de la phonétique, du lexique et de la morphosyntaxe.

Soit choisir un parler précis avec toutes ses particularités, mais cela aurait pour

le néologisme est ici en situation de discours.

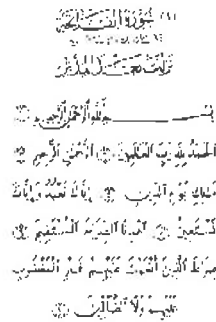
conséquence de se couper des autres parlers du dialecte, et contribuerait plutôt à un plus grand fractionnement du berbère déjà multiple;

Soit enfin, et c'est la solution qui a été retenue, élever au statut de langue un dialecte - en l'occurrence le kabyle - en aplanissant et en neutralisant les divergences existant entre les parlers le constituant. Les différences les plus importantes sont dues aux assimilations qui sont des réalisations propres résultant de la rencontre de certains phonèmes. Nous avons néanmoins essayé de nous rapprocher des autres dialectes surtout au niveau de l'écrit.

Le problème du choix de la langue étant résolu, on pouvait dès lors intervenir sur celle-ci. Le déficit lexical dans le domaine religieux est important dans le dialecte choisi et ne pouvait être résorbé qu'en faisant appel aux emprunts internes (c'est-à-dire appartenant au fond berbère) ou externes (c'est-à-dire aux autres langues en présence telles que l'arabe ou le français). Une grande partie de ces derniers - provenant de l'arabe - est d'ailleurs en usage en kabyle. Nous avons opté résolument et exclusivement pour des emprunts internes en remplaçant une grande partie des emprunts à l'arabe - dont certains sont très courants - et en introduisant d'autres quand cela était nécessaire. Cette solution peut paraître un peu trop extrême, mais deux raisons principales justifient cette démarche: - d'abord, un vocabulaire élaboré nous a semblé indispensable pour une oeuvre de cette importance, et on ne pouvait conserver les nombreux emprunts, mis à part des termes empruntés à l'arabe ou au latin, très anciennement berbérés et bien intégrés à la langue, - ensuite et cela a trait à l'acceptabilité des néologismes, le choix des sourates traduites dans ce travail n'est pas fortuit, car celles-ci sont celles qui sont les plus connues et employées dans la prière. Tout musulman, pratiquant ou non, en connaît au moins quelques-unes, ce qui permet de renvoyer le signifiant de certains néologismes à un signifié qu'il peut appréhender. Ce n'est bien entendu qu'un complément, mais il n'est pas négligeable,

car le néologisme est ici en situation de discours.

Le lexique que nous avons établi est formé sur la base de racines berbères, dont nous avons dérivé des noms ou des verbes, suivant les règles dégagées dans l'étude de la langue. Les néologismes sont mis en conformité avec le kabyle lorsqu'ils sont empruntés tels quels, en particulier pour ce qui est des correspondances entre phonèmes, de l'état d'annexion et des conjugaisons.

Les noms et les verbes du lexique sont définis de façon complète de façon à pouvoir être exploités correctement par des utilisateurs potentiels. Il est certain que la régularité et la conformité ne sont pas des critères suffisants d'acceptabilité, étant donné d'une part, justement l'irrégularité fondamentale du lexique et d'autre part ce que montre l'expérience des autres langues et celle - certes jeune - du berbère même. Il faudrait certainement une étude sémiotique (c'est-à-dire des relations du couple signifié - société humaine) et sémiologique (celle du couple signifié - signifiant) a posteriori.

Le choix des racines s'est fait en suivant une méthode d'élimination qui a été appliquée chaque fois qu'elle était possible. Schématiquement, elle consiste en trois temps:

- d'abord, rechercher les racines berbères correspondant à la notion que l'on veut rendre,
- ensuite, éliminer les racines pouvant entrer en conflit avec celles du dialecte de référence et source d'ambiguïté,
- et enfin, retenir la racine commune au plus grand nombre de parlers.

Un néologisme entre dans l'usage en suivant parfois des voies tortueuses et pas toujours rationnelles, mais la plupart de ceux que nous proposons auront au moins un mérite, celui de faire partie des schèmes dérivés d'une racine, en offrant la possibilité d'en dériver tous les autres en pleine connaissance de cause et former ainsi une famille.

L'index placé en fin de volume facilite la consultation mais il est complémen-taire

du lexique, puisqu'il renvoie à la racine: l'un ne va pas sans l'autre.

Cette recherche lexicale n'est d'ailleurs que l'embryon - si l'on peut dire - d'un travail plus important sur les racines berbères, considérées des points de vue synchronique et diachronique.

Le troisième point concerne la traduction elle-même qui n'est pas sans lien parfois avec le lexique élaboré. Ici, les difficultés rencontrées - en dehors des attitudes magiques comme les appellent Georges Mounin dans son livre "les problèmes théoriques de la traduction" et qui sont fortes pour le Coran - sont de deux ordres: elles concernent le sens et le style. Une bonne traduction doit rendre au moins le sens et éventuellement le style. Il faut donc donner le sens, mais quel sens ? Le texte coranique est peut-être par définition l'écriture à sens multiples, du moins pour certains de ses passages. La traduction du Coran est tributaire de son exégèse et des commentaires postérieurs, car d'une part, un grand nombre de passages coraniques sont liés à des événements de la vie du Prophète ou de sa famille et d'autre part, certains passages ou lexèmes sont tellement obscurs que l'exégèse propose jusqu'à une dizaine d'interprétation ! Il est donc indispensable de connaître l'exégèse et les circonstances de la Révélation pour donner une traduction correcte.

La traduction proposée ici est celle qui nous a semblé la plus plausible, tenant compte de l'exégèse et des travaux des orientalistes. Et quand cela était vraiment nécessaire, nous avons donné une autre lecture en note.

Il restait la question du style. Traduire dans un style proche de celui du texte coranique n'a pas été notre préoccupation première, car c'est le sens qui primait pour nous. Le style du Coran peut être assimilé à de l'homéotéleute, c'est-à-dire à de la prose rimée. Certains traducteurs comme André Miquel dans sa traduction en français de la sourate "l'Événement", ont essayé de reproduire le système des rimes coraniques, mais le résultat est - nous semble-t-il - que le texte original a parfois été forcé. Pour notre traduction, nous avons essayé d'introduire des rimes ou des assonances chaque fois que cela était possible, mais sans faire de recherche poussée dans cette voie, car cela aurait compliqué outre mesure la lecture, qui est déjà ardue.

Nous avions d'ailleurs un atout: le berbère est une langue appartenant à la famille chamito-sémitique et la traduction est peut-être plus aisée que dans une langue d'une autre aire linguistique. Cela est valable pour la rime. Cela est valable pour la rime, qui est dans beaucoup de cas basée sur l'homophonie grammaticale (en particulier le suffixe de pluriel et les pronoms affixes), mais également pour

les autres procédés stylistiques qui font la force du Coran, tels que l'antépiphere et l'anaphore.

Signalons également la paronomase, combinée souvent avec la rime, que nous avons essayé de rendre de manière équivalente.

En conclusion, cette traduction n'est qu'un essai qui pourra être amélioré à la lumière d'études complémentaires et des réactions qu'elle suscitera - en particulier la réception et la perception de la traduction, les études sémiotiques et sémiologiques. Nous avons cependant le sentiment d'avoir avancé sur un point: montrer que le berbère, langue minoritaire, minorée et frappé d'incapacité selon certains, est en mesure de manipuler un texte aussi riche et aussi chargé affectivement et émotionnellement et peut-être contribuer à permettre d'arriver à une vision plus sereine du texte coranique et partant de la religion musulmane.

Kamal NAIT-ZERRAD est *docteur de l'INALCO* (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) en langue, littérature et civilisation berbères, et *docteur de l'INPG* Institut National Polytechnique de Grenoble) en micro-optoélectronique.

Ouvrages (domaine berbère):

-*Manuel de conjugaison kabyle (le verbe en berbère)*, L'Harmattan, Paris, 1994
-*Grammaire du berbère contemporain (kabyle)*, I- *Morphologie*, ENAG, Alger, 1995

-*Grammaire du berbère contemporain*, II- *Syntaxe*, à paraître (octobre 1996)
-*dictionnaire thématique français - berbère avec index berbère - français* (à paraître)

Kamal Nait-Zerrad
tajejrumt n tmaziyt tamirant
(taqbaylit)
I- talyiwin

**Grammaire du berbère
contemporain
(Kabyle)
I- Morphologie**

ENAG/EDITIONS

TAMAZIGHT-ACTUALITEITEN

Mellila/ Spanje

De Universiteit van Granada organiseert een seminar in Melilla, dat duurt van 5 tot 10 Augustus 1996.

Onderwerp: Amazigh Taal and Cultuur
Thema's: * Amazigh Taal * Geschiedenis van Imazighen/Berbers * De sociale antropologie van Imazighen.

Deelnemers :

- 1) Mohamed Tilmatine (Universiteit van Berlijn)
- 2) Jorge Onrubia Pintado (Universiteit van Castilië-La Mancha)
- 3) Hassan Banhakeia (Universiteit Mohamed I van Ujda, Marokko) iminoritaire, minorée et frappé d'incapacité selon certains, est en mesure de manipuler un texte aussi riche et aussi chargé affectivement et émotionnellement et peut-être contribuer à permettre d'arriver à une vision plus sereine du texte coranique et partant de la religion musulmane
- 4) Vicentte Moga Romero (Gemeente Archieven van de Stad Melilla)
- 5) Rachid Raha Ahmed (Centrum voor Etnologisch Onderzoek Angel Ganivet, van de Provincie Granada).

Voor informatie : neem men contact op met : Prof. Manuel Ruiz Morales.
University Center of Melilla. Tel (95) 2676548 / 2675246

Parijs/ Frankrijk

Wetenschappelijke informatie op het gebied van Berbers.

Activiteiten van het Centre de Recherche Berbère aan het INALCO, Parijs:

1. Publikaties:

- S. Chaker & A. Bounfour : "Langue et littérature berbères, Chronique des études berbères XIII (1994-1995)", Paris, Editions l'Harmattan, avril 1996, 141 p.
(Becommentarierde bibliografie van 265 titels. Prijs : 80 FF.)

2. Verdedigde Proefschriften:

- (21/05/96) Kamal NAIT-ZERRAD: "Essai de traduction partielle du Coran en berbère (vocabulaire religieux et néologie)", 183 p. Sous la direction de S. Chaker.

- (04/06/96) Abdellah BOUMALK: "Morphogenese lexicale en berbère (tachelhit du sud-ouest marocain)". Sous la direction de S. Chaker.

3. Verdedigen van postdoctorale proefschriften: voor de titel "magister" (Universiteit van Bgayet/Bejala, Algerije):

- (06/05/96) Khellaf MADOU : "Contribution a la géographie linguistique de la Petite-Kabylie", 240 p. + 22 cartes. Sous la direction de S. Chaker.

(Een zeer goed werk met een systematisch onderzoek van de dialecten van "Petite Kabylie" (Kleine Kabylie), vallée de la Soummam/côte est).

- (06/05/96) Fatiha AOUMER : "Temps mode et aspect dans le verbe berbère : une approche psycho-mecanique". Sous la direction de S. Chaker.

4. Het Inalco (Parijs) en "Departements de Langues et Cultures Amazigh de Bejaia de Tizi-Ouzou" hebben twee conventies ondertekend om hun samenwerking te versterken. Deze overeenkomsten zullen samenwerking mogelijk maken en versterken tussen de twee kanten. Ze zullen het mogelijk maken voor de jonge Algerijnse onderzoekers snel in Frankrijk te worden toegelaten om hun onderzoek te verrichten.

(Informatie: Salem CHAKER, Professeur de Berbère, Amazigh-net. INALCO)
Tél : (16.1) 49.26.42.86
Fax : (16.1) 49.26.42.99

Milaan/Italië

Spoedig zal de eerste berberse culturele vereniging in Italië het licht zien te Milaan, alwaar de activiteiten plaats zullen vinden. Er zijn genoeg mensen die ervoor de verantwoordelijkheid willen dragen...alleen kan men nog geen geschikte naam voor de vereniging vinden! (Wij willen ze graag een eindje helpen noem het: *Allora-Tamazight*.

Informatie: Centro Studi Camito-Semitici di Milano
Vermondo Brugnatelli
via Savoia Cavalleria 10
201245 Milano - Italie
tel. +39-2-4817185
fax +39-2-58315349
e-mail <cususc@imiucca.csi.unimi.it>

Studenten demonstratie in Oujda (Marokko)

Algerije

Eerste uitgebreide televisie-journaal in Tamazight (Algerije)

Bron: Embassy of Algeria, Washington, d.c. *algenews/ revue d'information*/ 8 juni 1996

De Algerijnse televisie heeft vrijdagavond (8 Juli 1996) om 18:00 uur voor de eerste keer een journaal in het Tamazight ondersteund door reportages gemaakt in het Tamazight. Voorlopig zal het journaal beurtelings in het Kabylisch-Tamazight en in Chaoui-Tamazight worden gepresenteerd, aldus de Algerijnse televisie. De andere dialecten van het Tamazight in het Zuiden zullen moeten wachten. De gekozen datum voor de start van dit journaal valt samen met de installatie, nu één jaar geleden door de president Liamine Zeroual van het "Haut commissariat a l'amazighite (HCA), (Hoge Commissariaat voor Tamazight), instantie gecreëerd in april 1995 met het doel de rehabilitatie en promotie van de Tamazight taal en cultuur. Dit journaal maakt deel uit van een serie maatregelen op het gebied van de ontwikkeling van de Tamazight-identiteit in Algerije.

Studiedag over het onderwijs in het Tamazight in Algerije.

Het HCA (Haut Commissariat Amazigh) heeft een studiedag over het onderwijs in het Tamazight gehouden, in (de stad) Bouira. Behandeld werd de methodologie die gehanteerd werd als experiment in 1995/1996 in de wilaya van Bouira. 219 klassen werden geopend voor het onderwijs in het Tamazight. Aldus heeft

TAMAZIGHT op 35 scholen 7289 leerlingen. Deze hebben hun cursus Tamazight kunnen volgen. Vervolgens worden de voorbereidingen getroffen voor het opzetten van een examen op 27 juni (1996) voor de 600 Stagiaires die op dit moment cursussen Tamazight volgen op het niveau EF Edoubrissi (de besten zullen worden aangetrokken om onderwijs te geven in het Tamazight.) Daarnaast zullen andere seminars georganiseerd worden waaronder de landelijke congres waarin alle onderwijspersoneel van het Tamazight elkaar zullen ontmoeten, aan het einde van de maand juni.

Bron: Journal "LIBERTE" du 20 juni 1996. (Amazigh-Net.)

Marokko:

Achtien Berberse verenigingen eisen erkenning van Tamazight

Achtien Marokkaanse Amazigh culturele verenigingen hebben in Rabat de eis verwoord dat de grondwet van het (Marokkaanse) Koninkrijk, Tamazight-taal moet erkennen als « nationale en officiële taal » en dat de Marokkaanse identiteit « multi-dimensioneel gezien moet worden en niet gereduceerd moet worden tot de dubbele islamitisch-arabische dimensie ».

Tegenover honderden personen, de vertegenwoordigers van deze verenigingen verzameld in de nationale raad, hebben verklaard dat ze de overtuiging hebben achten dat het behoud van de identiteit en de taal van Tamazight alleen mogelijk is door een erkenning vastgelegd in de grondwet. De vertegenwoordigers, die nadruk leggen

op hun « onafhankelijkheid t.a.v. de overheid en de politieke partijen », hebben betreuren dat « ondanks hun inspanning » en « het koninklijk besluit van 20 augustus 1994 met betrekking tot de introductie van Tamazight op scholen, de marokkaanse regering heeft nog geen noodzakelijke materiële en educatieve middelen aangewend (voor de realisatie van die beslissing).

Volgens één van hun verantwoorde-lijken, de Dr. Abdelmalek Oussadden, komt de houding van de regering heeft door een « driedelige complex »: het complex van de verleden tijd, het complex van de moderniteit, en het complex tegenover een « oosterse sfeer » waarvan de dimensies niets te maken hebben met die van Marokko ». Zich gesteund wetende door het feit dat de Berber in Marokko 70% uitmaken van de bevolking van 30 miljoen inwoners, schreef het Internationale Amazigh Congres in een brief geadresseerd aan koning Hassan II dat : « de willekeurige arrestaties die mikken op de militanten van de Amazigh verenigingen moeten ophouden, en ook de pesterijen van de organisatoren van berberse culturele manifestaties. »

Bron: *Libération*: 24-7-996.

Agadir

Internationale Conferentie over Tamazight onderwijs (26/27/28 Juli 1996)

Tamazight is een taal die als het ware een grote deel van het noordelijke deel van Afrika dekt, een ruimte die zich verspreidt van Noord Afrika tot de Sahel en van Sioua tot de Canarische Eilanden (Guanchaus). Een taal die verschillende historische processen heeft doorgemaakt en ook verschillende opeenvolgende veranderingen.

In het verleden werd deze taal geschreven met het Tifinagh alfabet, zoals de lybisch-berbers inscripties gevonden op verschillende gebieden in Noord Afrika getuigen.

Niettemin, de komst van verschillende vreemde talen en culturen in het gebied hebben het Tamazight nadelig beïnvloed. In die zin dat deze taal zich moest terug trekken ten voordele van andere talen (Grieks, Latijns, Arabisch) Deze situatie duurt nog voort.

Het resultaat is dat de huidige Tamazight zich van verschillende alfabetten zoals het Arabische en het Latijnse. Maar het Tamazight blijft hoofdzakelijk een orale taal, gemarginaliseerd, met de

problemen van de standaardisatie en unificatie zelfs in gebieden waar deze taal sterk vertegenwoordigers.

De laatste twintig jaar beleeft Tamazight een overgang van de oraliteit naar het schrijven, en de publikatie van tal van werken met gebruik van Tifanagh, Latijns, of Arabisch alfabet, in Marokko, Algerije en in de Sahel.

Het onderwijs van Tamazight lijkt meer dan ooit een werkelijkheid te worden. Toch stellen deze ontwikkelingen voor problemen die de aandacht van specialisten (taalkundigen, pedagogen) trekt en deze probleem dienen wetenschappelijk en objectief te worden behandeld en opgelost.

Met het doel een bijdrage te leveren aan afbakening van specifieke problemen voor het onderwijs in Tamazight de Zomeruniversiteit van Agadir zal een internationale conferentie organiseren over het onderwijs en scholing van Tamazight...: « L'enseignement /apprentissage de la langue Tamazight: Expériences - problématiques - - perspectives».

De conferentie zal zich op deze onderwerpen concentreren :

1)

- Balans van de ervaringen - Huidige experimenten van de Algerijnse hoge onderwijs instituten (S.C.A.) en in Europa.
- De ervaringen van de culturele verenigingen.

2) Problemen van de alfabetten: Tifanagh

- Arabisch - Latijns

3)- Perspectieven: Welke alfabet? -

Welke taal(variatie) onderwijzen? op het gebied van amazightalige onderwijs.

- Het voorbeeld van de "Institut des Hautes Etudes Marocaines (I.H.E.M.) tijdens de koloniale periode.

Congrès Mondial Amazigh

47, Rue Bénard 75014 Paris / Tel: 45.43.31.44. - 45.45.79.76. Fax : 45.43.35.25

Pour une reconnaissance de la question berbère au Maroc

Lettre ouverte à Sa Majesté Le Roi Hassan II

Majesté,

Nous saisissons l'occasion de la visite de Votre Majesté à Paris, siège du C.M.A. (Congrès Mondial Amazigh), pour vous demander d'user de votre autorité afin que la langue berbère (Tamazight) ait enfin la place qu'elle mérite et soit consacrée langue nationale et officielle par la constitution à l'occasion de la prochaine révision de cette dernière .

Votre Majesté avait, lors du discours du 20 août 1994, promis d'introduire la langue berbère dans l'enseignement, au moins dans le cycle primaire dans un premier temps L'espoir fut de retour et la confiance en votre Majesté sans mesure.

Cependant, nous constatons que cet engagement ne s'est toujours pas traduit dans les faits à ce jour, et les populations berbérophones d'Afrique du Nord sont plus que jamais attentives à la réforme constitutionnelle prévue pour l'automne 1996. Car la composante berbère du Maroc (70 % de berbérophones sur 30 Millions d'habitants) ne peut être éternellement occultée.

Enfin, nous demandons à votre Majesté d'intervenir afin que cessent les arrestations arbitraires qui visent les militants d'associations amazighes (berbères) ainsi que les tracasseries de tous ordre causées aux organisateurs de manifestations culturelles berbères.

Le C.M.A, fondé en septembre 1995, est le premier regroupement international et sans exclusive de tous les Imazighens (Berbères) du monde entier, indépendant des Etats et des partis politiques. Il poursuit entre autres objectifs la défense, la promotion et le développement des langue, culture et identité amazighes (berbères) et il soutient les revendications légitimes du mouvement culturel et associatif amazigh (berbère) au Maroc.

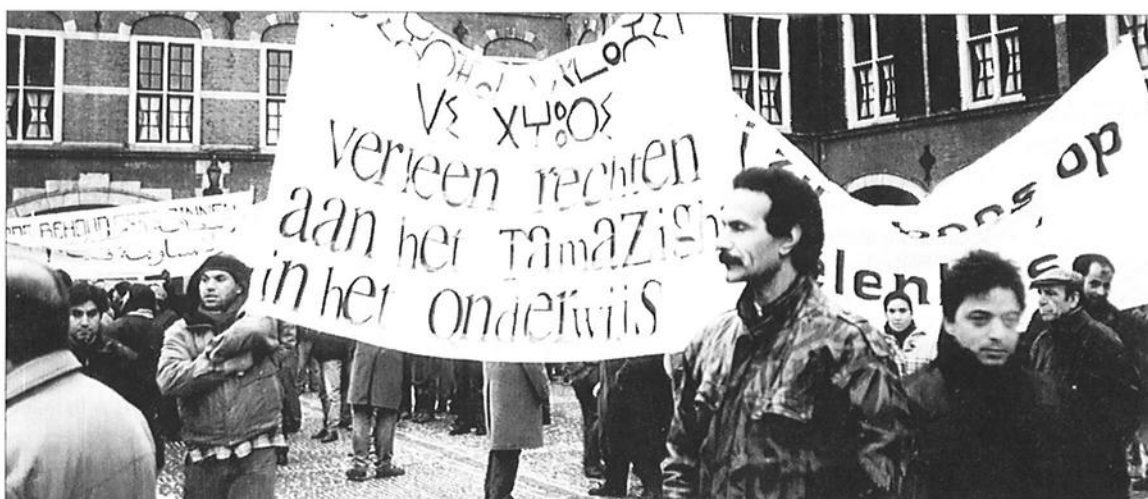
Nous prions Votre Majesté d'accepter tous nos respects.

Le Bureau du Congrès Mondial

Amazigh.

Paris, le 5 mai 1996.

Congrès Mondial Amazigh - Oroanisation International Non Gouvernementale-J
O de la Rép. française du 18/10/1995 - SIRET : 402 775 720 00012

PUBLIKATIES & BOEKBESPREKINGEN

De besproken tijdschriften zijn te bestellen door overmaking op giro 17699 van de kosten + verzendkosten t.a.v. Culturele vereniging ADRAR, Postbus 16 AA Nijmegen, o.v.v: 1). *Imazighen ASS-A/ Berbères aujourd'hui, revue culturelle de l'association TAMZGHA- ISSN: 1255-6416-No 2/3 Mars 1995 N°- 2/3, Mars 1995, (f. 5 + verzendkosten) of 2) ASSA-A Baccalaureaat-Berbers (f. 10 + verzendkosten) of 3) ASSA-A Touaregs (f. 17 + verzendkosten). Het boek van El Mezdioui: Ahlam Alhudhud, 74 p., is ook te bestellen bij Adrar, voor een symbolische bedrag boven 15 gulden*

"Eindexamen" en "Doctoraal" Berbers in Frankrijk

IMAZIGHEN ASS-A, *Berbères aujourd'hui, revue culturelle de l'association Tamazgha, N°- 2/3, Mars 1995, 40 p.*

DOCTORAAL (Licence) BERBERS
Weliswaar een jaar oud, maar met artikelen die de moeite waard blijven, zoals het bericht over de eerste universitaire afgestudeerden in Berberse taal en letterkunde (Licence de berbère), aan de INLACO, bij C.R.B. (Centre de Recherche Berbère). Wij hopen en menen dat ook in Nederland zo'n afstudeer-richting en onderzoekscentrum mogelijk zou moeten zijn, vooral omdat veel tweede en derde generatie van de in Nederland geboren Berbers te zijner tijd op zoek zullen gaan naar hun roots, en het is de plicht van de universiteit voor een wetenschappelijke studie te zorgen. O.m. in dit nummer artikelen over taal, cultuur en de rest.

Foto uit Internationale Samenwerking, mei 1996.

IMAZIGHEN ASS-A : Epreuve de berbère : Objectif BAC, Mars 1996, 32 p.

BACCALAUREAAT BERBERS

Dezelfde zeer vruchtbare Imazighen-Nu publiceert in een speciaal nummer met de inhoud van het eindexamen middelbare school van het facultatief onderdeel Berbers (Imazighen Ass-a, ISSN: 1255-6416, Mars 1996. 30 F: Obejectif Bac.) Dit examen Berbers voor leerlingen die zich willen toetsen in het Berbers (Kabyle (Algerije) en Chleuh (Marokko), is ook geschikt voor anderen die zich willen

toetsen op Baccalaureaat-niveau of Berbers leren.

TOUAREGS, PACIFICATIE VAN EEN LASTIG VOLK.

IMAZIGHEN ASS-A, Touaregs, *Pacification d'un peuple dérangement, Mars 1996, 64 p.*

Onder de titel hierboven publiceert TAMAZGHA (Parijs) een speciaal nummer gewijd aan de Touaregs. De Sahara, ondanks alle moderne communicatie- en transportmiddelen, blijft een moeilijk toegankelijk gebied. Maar ook door het "actief vergeten" van wat daar gaande is door de internationale organisaties zal het nieuws omtrent het lot, maar ook omtrent de gewone cultuur en beschaving van de Touaregs niet snel of helemaal niet de buitenwereld bereiken. De vereniging TAMAZGHA,

opgericht door docenten, onderzoekers en studenten aan het INALCO/C.R.B heeft het initiatief genomen om dit speciale nummer uit te brengen omtrent de strijd van de Touareges. Het nummer bestaat uit verschillende artikelen van journalisten, onderzoekers, en getuigen. Om een samenvatting van deze verschillende artikelen te geven kan gezegd worden dat het hier gaat om de zoveelste Afrikaanse tragedie, waarin men tegelijk tegen elkaar vecht en ook tegen de ander, die uiteindelijk geen ander is maar een naaste. De postkoloniale periode van de Afrikaanse landen is die van een poging tot laten we zeggen "gelijkschakeling" van alle

volkeren en daarmee ook ze onder controle krijgen van de regeringen die zichzelf met geweld aan de macht gebracht hebben en aan de macht willen blijven. Dit machtsverlangen van sommigen gaat steeds ten koste van verschillende volkeren die zich niet thuis voelen in de door kolonialisme uitgevonden landen en grenzen. De Touareges die tegelijk Berber maar ook Arabier, zwart maar ook blank, Moslim, zijn door het trekken van de grenzen verdeeld over alle landen van en rond de Grote Sahara. Daarnaast zijn ze politiek versplinterd (artikel van Hélène Claudot-Hawad) en die versplintering komt de centrale regering goed uit. In 1990 vermoordde het Nigeriaanse leger tenminste 600 Touaregs na een opstand tegen gevangenhouding van onschuldige Touaregs. Deze in Niger ontvlamde militaire strijd van de Touaregs leidde tot meer strijd. «Het is een opstand na 30 jaar frustratie», zegt het rapport van het ICRA-international (International Commission for the Rights of Aboriginal People.) (P.15). Dat is precies sinds het begin van de dekolonisatie in Afrika. (Er ging iets mis bij de zogenaamde dekolonisatie en er moeten nog meer in hun vrijheid en eer aangetaste en gefrustreerde volkeren bestaan.) In Mali ontbrandde de revolutie van MPLA (Mouvement Populaire de Liberation de l'Azwad) die steeds sterker werd door het buit maken van wapens op het leger. Deze neemt op zijn beurt wraak op burgers (o.m. 600 vluchtelingen vermoord door het leger), terwijl de Golfoorlog gaande was. Niemand hoorde iets daarvan. Na een machtswisseling in Mali kreeg de Touareg-kwestie een andere gezicht: het wordt een «rasen-kwestie»: de Touaregs zijn blanken! Moren! de anderen zijn zwart. Op het moment dat de kwestie «etnisch» wordt, hoeft men het leger niet meer in te schakelen (denk aan Ruanda), want dan wordt de strijd die van twee huidskleuren: 50 000 Touaregs vluchten naar Mauretanië en 10 000 naar Burkina Faso anderen naar Algerije en andere landen. (Mali: 1991 20 Touareg burgers worden in een gat gestopt en levend verbrand), honderden anderen vonden de dood als wraak op de aanvallen van de rebellen (p.18). De tragedie gaat door. (*Verder in dit nummer: een interview met Sidi Mohamed Ag Ichrach, een Touareg leider, en verschillende informatieve artikelen over de kwestie van de Touaregs.*)

Apuleius ! Apuleius help Tamazight !

El Walid Mimoun: *Tifadjas*, Tinfas tiquadadin, Stich. Apuleius 1996, 85 p.

Een verzameling zeer korte verhalen in het Berbers, met de tekst in het Arabische alfabet geschreven, door de tot nu toe als zanger bekende Walid Mimoun. Uitgegeven door een gloednieuwe Stichting Apuleius (1996) genoemd naar de zeer oude "Afrikaanse latijn" Apuleius (1ste eeuw.)

door Abdelhak BEN AISSA

Apuleius was het "enfant terrible" van de latijnse literatuur en heeft zich veel moeite getroost om dat te worden. Schrijverschap is niet gratis verkrijgbaar. Hij heeft jarenlang gestudeerd om het Latijn en het Grieks te beheersen. Daarna kon hij pas ironiseren en genieten van zijn virtuositeit. Ik citeer uit mijn geheugen, en dat is hoogst

'Walid Mimoun ... de «onbetwiste held van de marokkaanse jongeren afkomstig uit de Rif»'

onbetrouwbaar, een voorbeeld van zijn ironie: «... daarna heb ik me in Lataniusstad deze taal [Latijns] eigen gemaakt, toch verontschuldig ik mij voor mijn taal... even later zegt hij: lezer u zult hiervan genieten!» en dan begint het epische verhaal van De Gouden Ezel.

Wat is een boek van een held?

Het schrijven in het Tamazight als moedertaal verschilt niet van het schrijven in een vreemde taal. De reden is eenvoudig: je kunt niet zomaar een structureel door de geschiedenis heen gesproken taal, zonder enige geschreven traditie opeens ombuigen tot een schrijftaal. Deze moeilijkheid maakt dat bijna alles wat geschreven wordt in het Tamazight een soort mislukking is. Ik kan mij niet voorstellen, hoewel het mogelijk is, dat de schrijver die zich aan het Tamazight waagt vaak nog naïef is en denkt dat "schrijven" vooral het beheersen van het alfabet is, en dat een schrijver iemand is die "kan schrijven met letters", deze indruk maakte op mij de bundel van W. Mimoun. Maar de kwestie blijft dat van het «ombuigen» van het gesproken woord tot het geschreven woord. De schrijvers die hun materie beheersen, zoals A. Ziani of A.Essadki zijn vooral dichters, en het gedicht is dicht bij het gesproken woord. Ieder keer

als ik een tekst in het Tamazight ter hand neem, word ik met deze kwestie van de taal en het schrijven geconfronteerd. Vrienden zeggen dat ik niet dezelfde criteria voor Tamazight moet hanteren als voor andere schrijvers in andere talen. Dat je in het Tamazight schrijft is op zich een prestatie, ongeacht wat je daarin schrijft. Ik ben het niet mee eens. Want zelfs als ik wat geschreven wordt in het Tamazight met de volksverhalen vergelijk blijkt de traditie ons voorbij gestreefd te hebben. Het is noodzakelijk aan het begin van een traditie van het schrijven waakzaam te zijn dat niet het vorige uitsterft en het volgende niet komt opdagen behalve in onzin publicaties zonder de geringste professionaliteit of waarde.

Laten we bij het begin beginnen en doen alsof het een normaal boek is, we zullen het dan ook bekijken zoals wij dat met een andere normale boek in een ander normaal taal zouden doen. De inleiding van het boekje zegt dat Walid Mimoun de «onbetwiste held is van de marokkaanse jongeren afkomstig uit de Rif», wat niet waar of op zijn minst hoogst twijfelachtig is. Iemand uitroepen tot held brengt verantwoordelijkheid met zich

mee. Want is deze held, die hij misschien als zanger is, een schrijver die korte verhalen in het Tarifit kan schrijven? Het antwoord, snel, voor degenen die geen

zin hebben verder mijn bespreking te lezen is negatief. Kwaliteit laat veel te wensen over. Verhalen ontbreken bijna. Maar dit maakt hem juist interessant omdat je dan kunt zien wat wij -Berbers-missen: werkelijke schrijvers, en wat we kunnen missen: valse schrijvers.

De zeer korte verhalen van W.M.

De verhalen zijn veel te kort, zo kort dat ze haast niets te zeggen hebben, want juist op het moment dat de schrijver iets begint, of iets zou kunnen beginnen, (hij heeft genoeg levenservaring, genoeg ellende, genoeg zin en onzin beleefd in

zijn leven) juist op het moment dat iets zou kunnen beginnen, iets als een verhaal, haakt hij af en begint met een ander verhaal dat weer niet tot een verhaal komt. Dit gebrek aan concentratie, en aan alles wat een korte-verhalen-schrijver moet hebben, is in alle stukken (die ten onrechte verhalen worden genoemd) te vinden: in dat ene verhaal van twee bladzijden of minder (.op ieder bladzijde staan namelijk slechts een twintigtal korte regels) maakt hij sprongen van het ene onderwerp naar het andere. Je zou willen dat daar iets achter zat, een poëtica of zo, maar dat is in het geheel niet het geval. Als lezer stel je de vraag: waarom van dit verhaal? wat is de zin hiervan? Je komt het niet te weten. Die verhalen rechtvaardigen niet hun eigen bestaan. En dat is erg. Tegelijk met het lezen van deze verhalen las ik de verhalenbundel (in het Arabisch) van Mohamed El- Mezdioui, *Ahlaam alhudud* (De dromen van de stronthaan!), geschenk van M. El Ayoubi (gracias!), dit om te zeggen: die verhalen hebben ten minste een zin: ze proberen in sober woordgebruik het leven van een jonge intellectuele migrant te schetsen. (Tot voor kort had je alleen ongeletterde gastarbeiders, nu heb je intellectuele migranten!) Maar de verhalen van Mimoun doen dat niet. Het valt heel moeilijk iets van een stem door die verhalen heen te horen. Er wordt natuurlijk heel wat afgekleet maar niets dringt door: want alleen literatuur- slecht of goed- dringt door tot de lezer, maar hier dringt tot mij helemaal niets door.

Wat is een kort verhaal?

Een kort verhaal moet, volgens mij, een allegoriserende werking hebben als het zelf niet een allegorie is. Dat is: op het moment dat het de verschillende onbepaalde betekenissen naar zich toe trekt, structureert en verspreidt het structuren door de chaos van betekenisloosheid. De beknoptheid komt niet doordat de schrijver niets te zeggen heeft of zomaar denkt zijn doel bereikt te hebben- of door gebrek aan wat niet moet ontbreken, maar door een innerlijke compressie van de betekenis, die de innerlijkheid zelf is. Een kort verhaal is een tekst-beeld voor iets meer dan wat de tekst zegt. Zij is metonymisch (annexeert de omgeving) metaforisch (zegt iets anders dan wat zij zegt.)

Waar gaan deze verhalen over?

Ongetwijfeld heeft de schrijver een thema of thema's op het oog: de vloek van het leven (Lah ineer tasira n babas tūdar, p. 85), illegaliteit (!bulis! !bulis! karag dagya nadwag zirkazi...p. 81- politie!

El Walid Mimoun

Tifadjas
Tinfas tiquadadin

Utrecht/Apuleius

politie! ik stond snel op en sprong uit het raam... en hij kwam op het dak terecht!), trouwen voor een verblijfsvergunning, etc. allerlei zeer interessante thema's die natuurlijk daardoor juist te groot zijn voor de zeer kortademige verhaspelingen van W.M. Door gebrek aan ruimte zal ik niet verder ingaan op de verhalen zelf. De technische kant van de notatie kan ik niet beoordelen - makkelijk leesbaar was het niet (Stichting Apeleius had beter de latijnse notatie moeten kiezen: praktischer en makkelijker leesbaar. De latijn Apuleius zou het ook geapprecieerd hebben.)

tira n tmaziyt

ⵓⴷⵓ

I +ⵏⵓⵛⵉⵢⵓ

Symposium
21 t/m 23 november
1996
Utrecht

Deelnemers, o.a.:

M.Ayoubi (Universiteit Utrecht)

S.Chaker (INALCO, Parijs)

M.Chami (Université Mohamed I, Oujda)

A.El Aissati (KUB, Tilburg)

M.Lafkioui (INALCO, Parijs)

S.Moussaoui (Dichter uit Nador)

R.Otten (Universiteit Utrecht)

R.Raha (Universiteit Granada)

La présentation de l'édition des textes berbères des Aït Souab de Jean Podeur

Door Mohamed SAADOUNI

Jean Podeur "Textes Berbères des Aït Souab". Edités et annotés par Nico van den Boogert, Michelle Scheltus, Harry Stroomer (Université de Leyde). Collection "Bilingues" Edisud / La Boîte à Documents, (AIX-EN PROVENCE), 159 pages.

L'abondance et la richesse de la documentation dans le domaine berbère ne cesse pas de progresser. Ainsi on assiste ces dernières années à un nombre pas moins considérable de publications qui couvrent divers aspects de ce domaine, en linguistique, littérature, archives, documents, histoire, etc.

La contribution suivante tentera de donner une présentation, bien que sommaire, de l'édition d'un ensemble de textes berbères, variété tachelhit. Ces textes ont été recueillis dans les années quarante à Tanalte - les environs d'Agadir (sud du Maroc) par le capitaine Jean Podeur de l'armée française (1920-1985). Le recueil a été à l'origine un mémoire pour le 'Diplôme des études supérieures marocaines' à l'Institut des hautes études marocaines à Rabat sous le titre "Étude linguistique sur la tribu des Ait Souabes de l'anti-atlas" (1950). L'édition de ce recueil a été dirigée par dr. Harry Stroomer et ses collaborateurs Nico van den Boogert et Michel Scheltus, de l'Université de Leyde, département des langues et cultures du moyen orient musulman, Pays-Bas. Outre que l'édition, H. Stroomer a apporté des améliorations considérables sur la transcription qu'il a normalisée et modernisée, la traduction des textes a subis une révision et correction. Par ailleurs, l'éditeur a ajouté des phrases qui manquent et fournit des explications nécessaires afin de rendre la lecture et la compréhension des textes plus aisés.

Certes, l'indispensabilité de ce type de publications en tant que matière élémentaire à une meilleure connaissance du domaine berbère, est incontestable. En d'autres termes, la progression et le développement de la recherche linguistique, anthropologique, littéraire, historique, sociologique, pédagogique..., bref la culture berbère en générale ne peut pas avancer sans des documents pareils, "Nous avons préparé cette édition dans l'intention de fournir des matériaux de base pour l'étude de la

langue et culture berbère. Outre le plaisir que l'on éprouve à sa lecture, il sera un instrument précieux dans l'enseignement et l'étude de la langue berbère" (l'éditeur).

L'édition "Textes des Aït Souab" comprends un avant propos de l'éditeurs où ils expliquent les motifs et les conditions de la réalisation de ce travail, une biographie de l'auteur des textes par Claude Bernier Esterne, puis le système de transcription adopté par l'éditeur et les améliorations effectuées sur le système originel.

L'ensemble des textes est composé de deux parties. La première est consacrée à l'étude de la tribu des Aït Souab, son aire géographique, ses pratiques agricoles, sa structure ethnique et sociale, le parler, les pratiques religieuses, et une conclusion. La deuxième partie contient les textes qui sont subdivisés en énigmes, proverbes, chants et récits. Pour clôturer l'édition s'est achevée par une liste des noms propres, noms de tribus et toponymes, et enfin une carte de la région

Voici deux échantillons du recueil :

Le premier est composé de quelques proverbes

LAMTAL

- Wnna iy^w ran i waḍu ur a yalla i walim
- Wnna iran tinydin izḍl asnt iḍarn.
- Ur ak ik^w miz inna k iḣšan, abla afus nnk.
- Wnna iy^w ran i tḥlba iyr i sslukt ur a ismummy s ug^w ns n tmkilt.
- Takat ur a ttasi tayyad.
- Tamart ur a ttjara i tayyad.
- Wnna iran tid mmimnin iᣚber i tid rᣚagnin.
- Wanna isqsan ur ra ijlla.

La traduction :

- Ce lui qui appelle le vent ne pleure pas sur la paille.(ne pas se plaindre des conséquences de ce que l'on a souhaité.)
- Celui qui veut obtenir de la farine doit étendre ses jambes pour faire tourner la meule.(on n'obtient rien sans effort.)
- Ta main seule grattera l'endroit qui te démange.(ne compte que sur toi-même en cas de malheur.)
- Celui qui appelle les lettrés pour lui lire le Coran en entier ne se plaint pas lorsqu'ils ont mangé la moitié du bol de beurre. (quant on veut obtenir quelque chose, il faut pas regarder à la dépense.)
- Le foyer ne subvient qu'a ses propres besoins.
- La barbe (l'homme) ne subvient qu'a ses propres besoins (il ne faut pas trop attendre l'aide d'autrui.)
- Celui qui veut des choses agréables doit supporter avec patience les choses désagréables.
- Celui qui se renseigne ne se perd pas.

Le deuxième échantillon est un conte:

**LQIŞT N YAN URGAZ LLI IZZNZAN
TAMMENT Y SSUQ.**

Yan urgaz iemmr mnaw
yilmawn n tammnt y
ssuq. Yaşk nn dars yan
urgaz, ira ad dars isy tammnt.
Inna yas : " Mnşk at tzznt
tammnt ann?" Inna yas : " Mđi
tt, iy tt tejb ar gis tsawalt." Yasi
urgaz ann yan yilm, ifsit, imdi
tammnt, ifk t i bab nns, inna yas
: " Amz, ar kiş gussy wayyad."
Yamz t s ufus nns, yasi day
umssay lli wayyad, ifsit, imdi
tammnt, ifk t day i bab nns,
yamz t s ufus nns yđnin. Yasi
umssay yan yilm n tammnt,
irur.Iggammi bu tammnt mad
iskar i yilmawn lli yumz. Ar
yaqra i mddn at fukkun.

La traduction :

L'histoire de l'homme qui vendait du miel au souk

Un homme remplit au marché quelques outres de miel .Un autre homme vint pour lui en acheter. Il lui dit : "Combien vends-tu ce miel ?" Le marchand lui

répondit: "Goûte-le, s'il te plaît , fait m'en une offre." L'acheteur prit une outre, l'ouvrit, goûta le miel et la rendit à son propriétaire, lui disant : "Prends-la jusqu'à ce que j'aie examiné l'autre. "Le marchand la prit à la main, l'acheteur prit une autre outre , l'ouvrit, goûta le miel et la rendit aussi à son propriétaire qui la prit de l'autre main. l'acheteur prit alors une troisième outre de miel et s'enfuit. Le marchand ne put rien faire des deux autres qu'il avait à la main. Il dut appeler pour qu'on le libère.

INTERVIEW

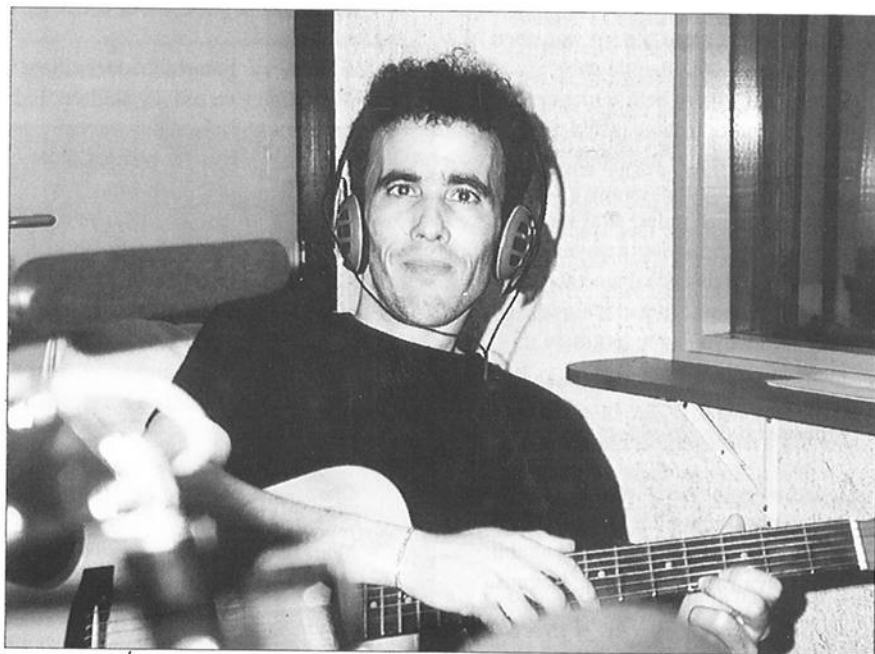
AMERQI AG MUSTAFA AYNED

door Khalid Ahdidouch

die in onherbergzame plaatsen groeit en overleeft. Mustafa vergelijk zijn leven en het leven van talloze andere broeders met deze plant. 'Men moet hard knokken om te kunnen overleven'.

Mustafa Ayned vond het vanaf jonge leeftijd al plezierig om te zingen en muziek te maken. Pas toen hij ging studeren, begon hij bewust stappen te ondernemen op het gebied van de muziek. Op 3 maart 1989 heeft hij zijn eerste album uitgebracht(A mmi Mmuħ inu= mijn zoon Muħ). Op dit moment heeft reeds hij vijf albums uitgebracht.

Tijdens zijn eerste jaren in Nederland trad hij op met een band, maar nu treedt hij solo op. Met zijn gitaar en zijn mooie liedjes is hij vaak te zien bij allerlei culturele symposia en festivals. Inhoudelijk geeft hij in

Mustafa Ayned. Foto: N.Boulayoun

Een korte samenvatting van het interview met Mustafa Ayned

Mustafa Ayned (29) is zanger, dichter en schrijver van korte Tamazight (Berbers) verhalen en toneelstukken. Hij is geboren in Nador, in het noorden van Marokko. Hij heeft twee jaar Arabische literatuur aan de universiteit van Fes gestudeerd. Daarna, rond 1990, is hij naar Nederland geëmmigreerd. 'Ayned' is zijn artiestennaam. Ayned is de naam van een plant

zijn liedjes een weerspiegeling van het maatschappelijke leven. Tevens probeert hij lief en leed met zijn 'lotgenoten' te delen. Zijn liedjes hebben immers een progressieve tint. Volgens hem wordt het Tamazight-lied, inhoud en vorm, bepaald door de politieke macht. Deze bepaalt namelijk in hoeverre een taal zich kan ontwikkelen. Hij hoopt en ziet het Tamazight-lied als een brief waarin Imazighen hun boodschap, in alle vrijheid, kunnen uitdragen.

Mustafa Ayniđ ityennaj,
itari tiqessisin, ca
imuren tiħuja
timezyanin d umezgul
(Imeħrah). Netta ixħeq di
Nnađur u yares tesea u
eicrin iseggusa. Iyra ar
tnayen iseggusa di
ljamiea. Ssinni yuyad
yar Hulanda.

*Mammec tixqared isem Ayniđ ?
Mayemmi qqaren Ayniđ ?*

Isem a ixqarext nniť. War dayi yeejib ca
ad ggey ca n yisem amya waha. Xarħey
(fekkar) mliħ ead i tixqared.
Ayniđ netta aceqqa n iyezdent. Ij n
arbie d aziza iyemmi di fexfa. Ayniđ
netta waxxa di tmurt yexfan, x idurar, di
teħmeđ niy di feħmu, netta ityima febda
d aziza. Netta amac qqaren waeraben "d
ramz n ttaħeddi, itħedda tħabiea".
Zzayes nec twaħiy belli temzi inu d
temzi n marra aytema, d ij n temzi
ixessas at mney, at mcubbuk ag tudart
bac at ddar. Iħudriyyen niy iezafiyen
nney mix teħjen tudart aħas ixessaney
an mney ag tudart bac azzayes d
neħşufey ij n tiwecca d amezdag adayes
nieic. Uđi bu nec ig ġan d ayniđ weħdi,
neccin itmenyan ag tudart mara d
ayniđen.

Mammec tudfed di tudart n feynuj ?

tudart n feynuj yar imedyazen niy yenni
ityenjen war temħebđi ca aħas. Nec
udfey t s ij uqedduħ ggiy as ij ukabli,
awmi tuya yari teneac teħta iseggusa.

*'Nec d imeddukať inu idayi
eawnen ad ndarey řahya d
ttiđdi zeg uť'*

Maca eemmaħ war zeimey ad yenjey
deg wdan afami raħey yar ljamiea. Nec
eemmaħ war yenjey feynuj mmidden.
Amzwaru qqaca yenjey izfi inu immi
qqaren 'a mmi Muħ inu'.

Awmi geedey ar ljamiea earđen xafi
imeddukať inu ad asen yenjey di
ljamiea. Manaya di tmenya u tmanin
tesea u tmanin. Ssinni nmanay
imeddukať inu min trajid ead war
teħjed bu sinta. Rexdenni awħey yar
Nnađur sejley tasfiť (sinta) inu
tamezwarut gi char n trata tesea u

tmayin (ammi Muħ inu). Nec d
imeddukať inu idayi eawnen ad ndary
řahya d ttiđdi tuya yari deg uť.

*'Redd n lfiel' n yewdan tħaf nnec awmi
tudfed di tudart n feynuj ?*

"Mammec tesned qqaren yenni iday d
yurwen belli feynuj ħram. Manaya
dayes
tasefsit (ssiyasa). Ssiyasa tudfed d
tđiyaney tazufay (lfen) nney.
Ij umur eedfey ij n lġembri. Nhar wami
t izra baba yarziť. Mfi dayi yetteť ataf
yarzi xafi

Bi yar yemma, iwdan idayi d yuđsen
uđasen ieħib ca řħaf
mayemmi i ya yenjey
minzi d amedyaz. Neccin
manaya

*'Nec d asennan n wazzu
itekken deg ħaren n yeřfan d
ifeyman war itrazzin'*

(awafen n wayniđ di sinta nnes tamezarut)

ntweqqarit. Nessen belli
fejduđ, lwalidin, xwafit ney war yrin ca.
War ssinen mayemmi qqaren amedyaz
d manis idikka umedyaz. Iteħjibasen ad
ħenten i falla Buja, maca bac at gged
cek lla.
Zi raħey yar ljamiea ibeddeť ciħaja řħaf.
War qqimey ca zedyey akidsen. Ibda
itxezzar yari baba d ij n waryaz yisi
bakaluriyya irah yar ljamiea. Nhar wami
iħeħ tasfiť inu tamezwarut war dayi
yenni walu, yennay "lħaħ iħleħ a wlidi".
Yemma eemmaħ war dayi tenni ca.
Nettat ead iteħjibasen řħaf ad yenjey. Zi
raħey yar ljamiea bđan txezzan yari d ij
n bnađem yuefa, war zemman akides
ssiwfen. Maca nec abrid a xqarext zeg
wmezwar. Afmi udfey Wejda mencey
abrid a nican."

Ĥaf teggiđ n sintat ?

"Yari fexxu, sejlent, xemsa n sintat.
trata ggiytent awmi tuyayi ead di
Imeyrib, icen da di Hulanda,
taneggarut atefey di char a.
Tuya raħey sejleyť di Fas.

Tfekkar at gged ca n CD ?

"Rebda tfekkarey dayes, u yari min
dayes iya ggey. Maca bac adac sejlent
yenni itsejjalen ixessa: imma ataf isnic
wen 'ineccarn CD'. Ad yifi issen mliħ
belli cek d ij n bnađem itawitid, u ares
iwdan aħaħ (ljumhur). Niy ixes a yac
ifind feħfus nnec. U bac at gged CD
ixessa ac aħaħ n tmenyat. Ani d yar
manaya mafa teħjed ca n CD, ad acan,
axafes sejlent sintat atent zzenzen. Axac
ssyen ij n CD a xafes ggen ussa ħaf n
sintat. D manaya i dayi iħjin. Ma nec
mfi iya afey uđayi ya iseħlen ad ayi

yegg 'tewzie' nec zi nhara anraħ aneg
meħaf ma ixes nnumrawať. Nessitim
ad yas ij n nhar aneg řa d neccin CD
nney s tmaziť, amacnaw iqbayfiyyen.

Tyennajed weħdek niy ag ca n lřirqa ?

Di Arrif tuya tyennajey weħdi. Maca zi
d usiy řa Hulanda, tuya yari ij n tefriť
teħmeť. Nyennej di kuť amkan di
Hulanda. Tafriť a tuya dayes ij u
Hulandi d lembara. Maca iwdan nni
semħen awneggaru. Suyir xasen ad
semħen. Ca yemfeť, ca iruħ ad ikemmet
tiyri nnes gi ca n ġiħet nneđnit. Jemeey
ca n yewdan nneđen, maca ufiy war
zemman akidsen aren mezri iwdan.

Netnin tuya ead femden. Nec ixessay
iħjen ataf ifmed issen.

Di Imeyrib iwdan yarsen řweť, tmunen
teħgen 'lřirqa trinan tyennajen ġmie.
Maca fexxu řweť ibeddeť. Niccin nusid
da an xdem niy an yar. Iwdan war
zemmar aten tesmund.

Mammec txezzad yar uyennij Arrifi ?

Ayennij Arrifi yares amezwaru nnes,
maca war yuri ca x tefray (tiwriqin).
Wen yesnen Imeyrib ad yessen
mayemmi. Ayennij Arrifi ikked arba u
řmaħať. Amezwaru war xas nessen ca.
Iwdaney d drus zzayes. Amacnaw
'Dhar ubarran' d febeađ n yezfan itgajan
zi temyart yar temyart, x Useppanyu,
Tazrut n Nkur, Eebdkrim lxeťtabi.
Ssinni ħharnd izfan ityenjen x ariđa,
ddin d feeyudať 'lwařaniyya'. Di
ssebeinat teħhard ij n řmuħjet nneđen, řa
yarney řa s taerabť. Amacnaw 'Nas
lyiwan' 'Jiljilala'. Yarney neccin:
Twattun, Irizam, Iħefđawen, 'Ayn
umaziť', Lwalid Mimoun. Maci tyenjen
x ifeqqusen nney waha, maca ħta d
ifeqqusen n barra, amacnaw Filistiń.
Teđqnen ifeqqusen nney yar ifeqqusen
n yewdan n barra.

Zi arba u tmayin ared ayira teħhard ij
n řmuħjet nneđen. Tudart n feynuj
amcnaw ij n feħħar. Rebeađ imuren
isfayed, febeađ imuren iteħqab yar
deffa. U ssiyasa d nettat ig ssegguren
feħħar a. Zi setta u tmayin tsawent
ħharnd aħaħ n yewdan tyenjen. Izfi
Arrifi yebda ad yađ ciħaja n waruđ
amezdag, u nessitim ad iħqim amya niy
ad yifi ħsen ead.

Waxxa din yenni ityenjen faqecyef,
maca ityima yenni ityenjen nhara s tidet
wesseen. Awneggaru azzug ad iniy :
mafa febhar tesseggurit tziri (ad yefhem
niy ad yuyar yar deffa) amac qqaren
leulama, xsey adac iniy belli neccin di
Lmeyib d ssiyyasa d nettat ig tqebbaren
deg izfi Amaziy, niy deg izfi n taefabt.

Mammec tessitimed ad yifi uyennij
Arifi di min id ya yasen ?

Ssitimey ad yifi uyennej nney d ij n
tebrat mani iya tarid ifeqqusen n
yayetmak Imaziyen bfa ma ad ssedhan.
Ayennej ixessa adas tšented ag lwalidin
nec d yayetmac d suyetmac. Ixessa
ayennej nhar idas ya tesšessed ad ak
issard uf. Ussitimi ad kkarn yen
ityenjen s tidet. Maci yenni ixsen adas
ggen ttešwart nnes deg wyfaf n sinta
waha. Maca min tehdaj tmaziyt war
yeği yar yina ineggura. Amezruy n
tmaziyt netnin war tessinen, war ssinen
manis id itenhedda Arrif.

Gouda 08 juni 1996.

LITERATUUR

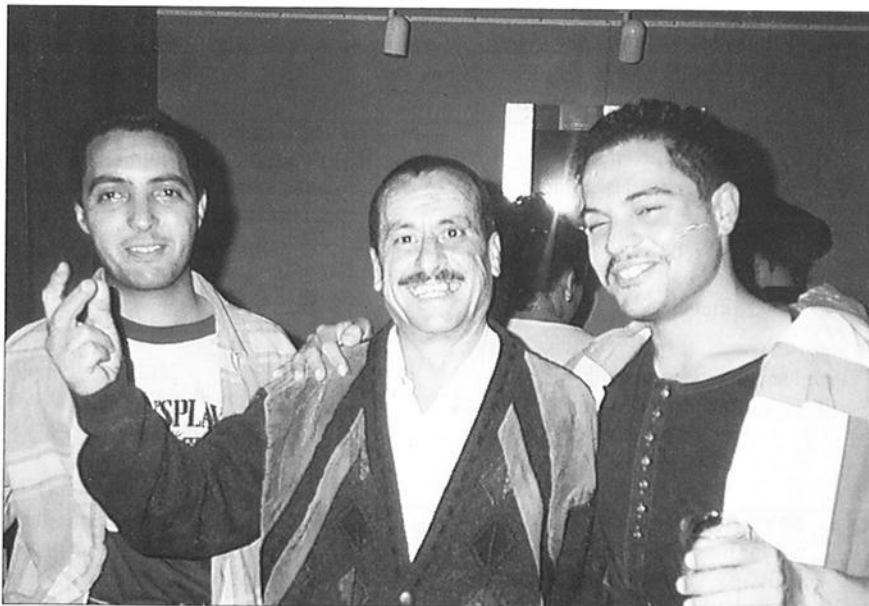
TRAYETMAS UMASIN

Tfayetmas Umasin azfi ma turid as
Ma temmudet di tifi jar fbacur d ffras
Azfi nmem d asitem di tmuyri n Arrif
Ttayem d ametta n fmeeta tecca fexrif
Ticfi nmem d šuraf yarcmen s ueffar
Yarcmen s febhut i yarqen fxaqar
Tmuyri nmem am tya minzi d yufi fefjar
Xmi nxezzar taziri min ya negg zi fefnar

Řmehqur nmem imecđen yedqef yarra tifi
Am tifi n ğifet war yezrin taziri
Mayemmi axefxaf d fhenni iqaren
Yac qqae izefyawen deg azfi nmem i
wedqaren

I tiggaz mayemmi x ufus nmem areqqay
Yac tifrayer aqa wescent an ari tiffinay
Icfa y-am yar feizz id am d yejja Masin
Yejjam d ijj umezruy war t urint tindwin
Qqim cem yar teddard sutar nec ad ggey
Inay feemar inu wci-t nec at wcey

Mustafa Ayned

Cheikh Moussa. Foto: A.El Aissati

IMMUT EEDDENBI DDAREN WAWAREN INES door Ahmed ESSADKI

*Het gedicht gaat over Eeddenbi. Het
gedicht op zich gaat over de dekolonisatie
tijdstop van Marokko, en de reactie van
Eeddenbi daarop. Eeddenbi was een
dappere verzetstrijder tegen de Spaanse
kolonisatie in het Rifgebied. Zijn enige
droom en streven was vrijheid. Deze
vrijheid zou gerealiseerd worden wanneer
zijn land bevrijd werd. De dekolonisatie*

*was integendeel de oorzaak van de
'gekheid' van Eeddenbi. 'Halverwege zijn
strijd ging zijn droom in rook op'. Hij werd
gek op de bevrijdingsdag van Marokko. Op
deze dag zei Eeddenbi: 'ze hebben het
handvat van de sikkel vervangen, maar hij
bleef even scherp als voorheen.'*

Yemmut Eeddenbi, yejji d yir awafen t-
tiggaz yzint di fecqef. Tudart ines d ijj n
lektab yeccur s femeani, mafa needef as
tiyri.

Min yeena Eeddenbi ?

Eeddenbi ixfeq d amenzu n fqarn-a yniq
middeg neğa deg idurar n Ayt Erus, di ddcar
n tarwa n Butqabut di teqbič n Ayt
waryayef. Ifa ead netta d ahudri d amezyan
wami ya yebda abrid n tarezzut x ifelli
(Ihurriya) i ixef ines d tmurt ines.

Deg ussan n feizz, ussan n Eebdekrim,
yewca Eeddenbi tudart ines i tazfiwin d
umenyi ag uspanyu nnhar wami yexfeq umi
qqaren s taerabt "Jayc ttehrir", irah
Eeddenbi izemm ixef ines, yeksi leklaťa,
yewca i ydurar ad yegmar aspanyu d
ufransis. Tawengint n yewdan i kid-s
yehdaren, ead fux techad x tzemmar d ššbar
n Eeddenbi deg iseğasen uqartas.
Imeddukať ines ifa tsemman-t -Bulunšya n
Arif- minzi netta ifa yarebbu imejrah x
uerur zi ddhar yar wen nneđen yessenjamin
zi fmewt.

Eeddenbi ifa yetraja abrid n leklaťa a t
yessiweq ya tudart di tifi n tifelli, mani ya
yaf kuf bnadem tasyart ines di tudart. Di
řwest w-webrid tennehdem tirjit n
Eeddenbi. Nhar n -listiqlal- yebbuhi
Eeddenbi, di nhar nni ig yenna -Amjar
beddřen as fus, feqdeq yeqqim d wenni-
Eeddenbi yarsa azeğab n tubbuhlya , yeggur
x feswaq

yedwef yarzag iccať, itukkar, yetzawar iwdan
ig teddmen agencic šebbaren i tiqqad.

Arebein sna ig yeddar Eeddenbi d "abuhali"
yejji d g-s aťas d awafen, mafa nedwef yar
sen nfešri-ten a nefhem tirjit n Eeddenbi d
iwdan yarezzun x tudart umuni s ugaeed n
yiri.

I twengint n Eddenbi n ssuq

TTEWDIYYET UBUHALI

*Yehwa wehruc yufi wen nneqni
Twazemmar lyita yesfi d fyaci
Sduquzen azidan teiyyaden x tifelli
Sfiwfiwent tebfiyin, yezmummeg usegmi*

Nnan asen :

*" Tamurt nney t-tasfit, nfsey as iseywan zeg
iri
Arumi yezwa febhar nessewc it i fefyafi."*

*Eddenbi ifa yeğan d ayiras
Itazzeḥ zi wedrar ya wen nneqni
Yetmun ag yetran ddeq war yar-s itizi
Yewweq it fexbar yezgur it ufaqi
Yebbarken wuf ines tumeet ines tessi
Yettuqez ihaj tesbuhell it tyufi
Yesyuyyiw yetbarrah itazzeḥ di zznaki
Reeyaq ines d ajaj awaf ines t-timessi
Yarzzem titawin i yewdan hed war yar-s itesfi*

Yenna sen : Tceṭhem di tendeč ityif akum t-tiwi

*Yak yis yewda leklata tennuri
Amjar yetwabeddf as ufus feqdee yeqqim d wenni*

Uka ad edan wussan n fbaḥur a tejjinmem tarzugi

*Yak tazitunt ifa nsegam s idammen t-tidi
Qeşşen as tiseḍwin feqqmen-t d afiri*

*Yak ssun ajartiḥ x tesraft ndin x fxawi
Wen ya yeşşurfen ad iyab fatar ines war yeyimi*

Yak afeqir Muḥend yessiweḥ iedeḥ aney aweşşi

Uccen mafa yarsa asfix war ideḡef d ikari.

AZUYET UJEMMAḌIN

Řweqt d fejar

Ğifet thezzem a tuyar

Tfuḳt tfeqhed am nwar

Qqimey x ubadu n febhar

Aman sfufan ay x uḍar

Řeeqef igga afriwen yuyar

Tittawin ḥqant tfuḳt mammec teggar

Mammec tteḡta x tram

Tuya isnuffan idurar

Řmujjet tmarra a tizzar

Řebhar itraja a s imḥa fatar

Řmujjet n feewin isfan

Tudfayi deg uf d ixsan

Tarrayi yar temzi

Yar min iedan

Mani id sseyimiy izewran

Mani id as qeḍcen i nwar aman

Khalid Ahdidouch

Tilburg, november 1995

TANFUST N ḤMED AḤCAYCI D YEĞI-S UZEĞID

door **Mohamed EL AYOUBI**

Een samenvatting van het sprookje van Ahmed "de hasjkikker" en de dochter van de koning

Ahmed "de hasjkikker" was erg arm. Heel zijn vermogen bestond uiteen "kiefpijp" (ssebsi) en uit luieren. Elke dag ging hij luieren onder een boom in de buurt van het paleis van de koning. De portier van het paleis zei hem vaak, dat hij uit de buurt moest blijven. Op een dag zei Ahmed "de hasjkikker" tegen de portier dat hij maar tegen de koning moest zeggen, dat hij, Ahmed net zoveel tuinbonen had als de koning soldaten. Nadat de koning het verhaal gehoord had van zijn portier, was hij wel nieuwsgierig naar deze man, en nodigde hem uit. De dochter van de koning zag hem en werd meteen verliefd, en ze trouwden kort daarna. Op een dag wilde de koning tuinbonensoep eten en vroeg aan zijn schoonzoon of hij dat naar zijn paleis wilde brengen. De koning dacht dat Ahmed "de hasjkikker" een grote voorraad aan tuinbonen had. Maar Ahmed "de hasjkikker" kon aan de wens van de koning niet voldoen, hij had immers nooit een voorraad gehad. De koning jaagde hem zijn paleis uit, hij wilde zijn schoonzoon nooit meer zien. Zijn dochter smeekte haar vader, Ahmed een kruik vol goud mee te geven. En de koning gaf toe. Ahmed "de hasjkikker" kwam aan bij de markt met zijn kruik vol goud om die te verkopen. Hij vroeg 'kruik om kruik', maar niemand begreep wat hij bedoelde. Aan het einde van de dag gaf hij de kruik vol goud aan een man. Op de volgende markt zou Ahmed "de hasjkikker" zelf aan die man vragen wat hij bedoelde met 'kruik om kruik'. Op die dag vroeg Ahmed "de hasjkikker" aan de man een kruik vol vlooien. als betaling voor zijn kruik vol goud. De man kon wel een volle kruik vlooien verzamelen. Hij gaf deze aan Ahmed maar "de hasjkikker" zei: 'ik gaf je een kruik vol goud zonder deksel. Ik wil ook een kruik vol vlooien zonder deksel.' De man opende de kruik, en alle vlooien vlogen weg. De man was zo onder de indruk van de grap van Ahmed dat hij hem wilde belonen met geld. Met al het geld dat hij kreeg legde hij voorraden met tuinbonen aan. Vanaf dat moment was hij weer geaccepteerd door de koning als zijn schoonzoon, en leefde lang en gelukkig met zijn vrouw in het paleis.

Tanfust-a icawed ay t
Ahmed El Kattoumi zi
ddcar Ikecumen s wawaf
n ayt waryayef gi
tendind n wejda gi
ktuber 1990; maca uriy-t
da s trifit tamerwaşit
huma at fehmen yen
yessawafen ci wawaf
nneḍen n tmaziyt n Arif.

Ḥmed Aḥcayci d amezfuḍ, yar-s g
rasmaf ines ssebsi d uyimi gi tifi. Ityima
saḡiy ij uyudani id yusin arndad n
feqşar n ijj uzeḡid. D ttenni t-tamkand
ines, itkiyyaf din lebda, maca
itmunistyar-it ueccas nni n feqşar,
iqqar as : "Kkar ssin ! Qa mara izr-ic
uzeḡid ad ak ikkes azeḡif".

Netta qqae ur d yari fexbar. Ur d as
t id yarzi ueccas nni ufa d azeḡid ines.
Ieeqḥ d yar-s ijj n twaḥa nneḍen inna-s :
"Ma ssin tekkard ma ad as t iniy
uzeḡid". Yarra x-s Ḥmed Aḥcayci inna-
s : "Arah inas uzeḡid nkum qa cek min
yar-k d feeskar nec aqan yar-i d ihawen"

Maca netta min yar-s d ihawen ?!
Yar-s ijj ubaw yufi-t saḡiy n fyars nni,
iksi-t id izzu-t. Iqqim iteemmar ssebsi
ines, ihecc mliḥ, ibda iccat feḥsab ag
uzeḡif ines : "Baw-a aḥ zzuuy aseḡas-a ad
ay d yar seḥca ihawen, aseḡas id itasen
aten zzuuy s seḥca ad ay d gen kilu,

aseḡas id igguren ad zzuuy kilu nni
ad ay ig cicrin kilu".

Ar uneggaru yufa huma ad igru
aqendār niy tḥayen ixessin dunnit d
wussan. Ixfeq : Muxas ya ggey u ḥaw-a
?! At ccey ! Lla walu, ur yar-i bu tymas
iya at iyezzen, twakksend ay. A zeg-s
ggey tamriqt ! Lla walu, ij ubaw ur
iteḡ bu temriqt". (Wa iqqim d lmaṭal
ead rux neqqar it gi Arif)

Iqeḥe d ḥaw nni isnuqḥ-it gi fwest,
issigf-it i ssebsi ines. Tudecca ines eqeb
ar uraq nni, irah ueccas issiweḍ as t
uzeḡid, inna-s : "Aqa diha ijj utaras
itkiyyaf g igar s aḡiy n fyars wayeffani
wami id as nniy kkar ssin inna-y : Rah
in-as uzeḡid nkum, qa cek min yar-k d
feeskar nec aqan yar-i d ihawen".

Inna-s uzeğid nni : "Iwa tessned min ya txedmed, raḥ ar uṭaras nni eard it id yar ney ijj n teftiyam d anebji, qa nec tejjiben ay ibawen".

Iwa wami yar sen d yusa Hmed Aḥcayci, yir teẓrit yeği-s uzeğid nni iejeb as, traḥ tenna-s i yemma-s : "In-as i baba ad as yini i Hmed Aḥcayci qa yeği txes ac tawi i cek ma txset-t niy lla ?!

Inna-s t uzeğid i Hmed aki-s imfek. Iwa iqqim itic akid-sen gi feqsar ci wussan. Ikkar ijj nhar, inna-s uzeğid i yeği-s ad as tini i wargaz ines a sen d yawi cway ibawen mizi zzyuyten tamriqt.

Wami id as t tenna, inna-s Hmed Aḥcayci : "Qqimm ad am eawdey". Inna-s : "Araḥ inas i baba-m qa Hmed Aḥcayci iefem gi tudart ines ijj ubaw issigf it ya ssebsi ines, rux mara texsed ad ay tesearqed ssearq-ay, texsed ad ay tejjed d wenni netta !".

Ikkar uzeğid nni iqfee x-s, testebe as taynit temyart ines uxa tenna-s i baba-s : "Rux a baba qa tqefeed x-s, wec as cway n ddheb mig ya yieic beeda".

Ikkar uzeğid nni ikxi d ijj uyaraf n ddheb issiy as t i Hmed Aḥcayci inna-s : "Aqa ac zary zdat i zi ssa tsawend".

Iksi Hmed ayaraf nni iwwiṭ ar ssuq aṭ izzenz, iwḍa-t x tfaṭa n tseqqar, issas ayaraf nni gi fwest ibda itemmar ssebsi ines, iqqar asen i ymsewwqen nni it itseqsan x ddheb : "Ayaraf s uyaraf".

Qqaren as imsewwqen : "Ayaraf n teneacin !"

Iqqar asen : "Lla"
- Ayaraf i mendi !

- Lla
- Ayaraf n femfeh !
- Lla

Rḥasuf min ma nnan as iqqar asen lla. Ar ami yar-s id yusa ijj wuday, inna-s Hmed Aḥcayci : "Aya-k ksi ayaraf-a ar ssebt id igguren ak iniy min iy ad ay tuced"

Wami ya yeffey Hmed zi ssuq ur yufi mani ya yekk, tessa x-s tağest irah ar temzida a g-s issens. Wami yudef iseğ din ijjmaeṭ ssawafen x-s, qqaren as i fefqi : "Nhar-a iffy d ijen iznuza ddheb gi ssuq, iqqar asen imsuwwqen : Ayaraf s uyaraf ! uxa min ma nnan as itagi".

Inna-sen fefqi : "Iwa ṣafi qa ssney min yarezzu uṭaras nni".

Nnan as jimaeṭ : "Min yarezzu?". Yara x-sen inna-sen : "Wenni yarezzu ayaraf iḥurdaṅ" Iseğ as Hmed Aḥcayci ikxi-t ammen teḥma g zeğif ines, inna-s : "Iwa ṣafi ufuy-t d tta iy as iniy i wuday nni ssuq id itasen".

Gi nnhar n ssuq yusid wuday nni inna-s i Hmed : "Iwa min tarzzud ?". Yara x-s Hmed Aḥcayci inna-s : "arezzuy ayaraf iḥurdaṅ".

- Min teqqard !.

- Iwa nec d man aya i arezzuy.

Ikkar wuday nni isnekkar abareḥ gi ssuq, iqqar asen i msuwwqen : "A ymsuwwqen wenni miya yeğa cu kurdu ad ay-t id yawi qa ssayeṭ-t z-x-s s qedda n teneacin !".

Iwa ḥdan arezzun as d, yallah,yallah... Ar ami id as d quwwaren ayaraf nni iḥurdaṅ. Yewc-as-t wuday i Hmed, maca yugi at ittef inna-s : "Qa nec ddheb inu wami id ak

tezzenzey wḍiy ak-t t-tiseqqar, cwit da cwit da ur iği uciy ak-t g yaraf iqqen".

Ikkar wuday nni ikkes as tiqebbart uyaraf nni, ḍwin as iḥurdaṅ nni ifa g-s qqac. Inna-s wuday i Hmed : "Inay min tarezzud t-tineacin ak-tend wcey waha, qa emmas ma iḥar it x-i ci ijen gi tudart inu am cek !".

Inna-s Hmed Aḥcayci : "Iwa wec ay qedda n fefus". Uxa yewc as wuday nni i Hmed min yarezzu. Ikkar Hmed Aḥcayci mani ma yeğa ci ubaw gi ci n ssuq isyi-t. Iḥda itxezzan ar ami iccur ixezzenen. Idewf d yar temyart ines ar feqsar, inna-s : "Raḥ in-as i baba-m awi d min yar-k d iḥsan d ifeyman at eemmar d ibawen zeg xezzenen n Hmed Aḥcayci, in-as igi-c arebbi yir tetted tamriqt ar iya yar-k taḥa".

Iwa ar uneggaru tenna-s t yeği-s uzeğid, yarḍa x Hmed Aḥcayci idewf ad yieic ag temyart ines gi feqsar".

ADRAR-Nieuwsbrief, driemaandelijkse uitgave van de Culturele Vereniging Adrar voor Tamazight Taal, Cultuur en Kunst. (Nijmegen). Nummer ISSN 13852337.

JAARABONNEMENT ADRAR-NIEUWSBRIEF: f.20 (Instellingen: f. 30)

Naam.....

Adres.....

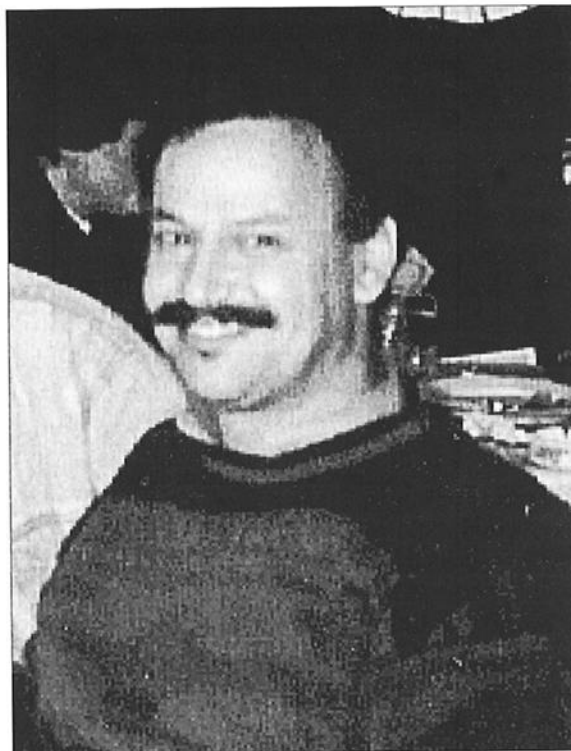
Postcode.....

Woonplaats.....

ADRAR-nieuwsbrief
Postbus 16
6500 AA Nijmegen

Als u abonnee wilt worden, vul dan deze bon in en stuur die naar het adres hierboven, u krijgt een acceptgiro thuis gestuurd

ΣΕΥ: ΣΙ Θ:ΧΧ°Θ Χ:ΠΙ:Υ Χ:Χ Π:ΕΣ V:Ι:Υ ΣΙΙ° :Γ°ΧΙ:Υ °Γ:ΘΘΙΣΠ Ι +Γ°ΧΣΥΓ+, Ζ:ΛΛ:Ο ΟΖ°ΕΣ, VΣ ΙΙΦ°Ο
 Ι ΙΙ:Γ° 15 Γ:+:ΙΘΣΟ 1995. ΣΧΟ°Π:Ι ΣΓ°ΧΣΥ:Ι °ΖΧ:Ι ΘΠ:ΙΙ°V:Ι ΣΙ :Γ:ΟΖΣ Σ Υ°Ο ΣΟΣΖΖ:Ι ΧΣ
 ΟΓ°ΟΛ:Γ.

Iədu ij usegg°as xafney zeg wami dāney ijja umatney amussniw n Tmaziyt, Qeddur Rqadi, di nnhar n jjemea 15 cutenbir 1995. Igrawen imaziyen aqaten swejjaden ij umeŕqi i yar ifiqqen zi fmarhum..

De vereniging 'ADRAR' (Nederlandse vertaling: 'berg') voor Tamazight kunst en cultuur is officieel op 28 april 1994 opgericht door een groep studenten en andere geïnteresseerden in de Tamazight kunst en cultuur. De vereniging probeert de volgende doelen te realiseren:

1. de Tamazighttaal en -cultuur te bevorderen om een positief beeld van Imazighen ("Berbers") te ontwikkelen voor een betere integratie en participatie in de Nederlandse samenleving.

2. de vereniging tracht dit doel te bereiken door:

a. het organiseren van lezingen, culturele bijeenkomsten met betrekking tot culturele en sociale aspecten van de Tamazightidentiteit.

b. samenwerken met organisaties en instellingen, die dezelfde doelen als deze vereniging behartigen.

c. het steunen van verschillende uitingen van wetenschap en kunst die bijdragen aan de bloei van de Tamazighttaal en -cultuur.

d. het oprichten van studie en onderzoeksgroepen.

(art. 3, verenigingsstatuut).

De vereniging is geregistreerd bij de kamer van koophandel te Nijmegen onder nummer v 146813. Voor een kopie van het algemeen statuut, maak 5,- over op giro: 17699 (t.n.v Vereniging Adrar) o.v.v. 'kopie statuut' (vergeet niet uw adres). Maak, om lid te worden, 35,- over op bovenstaand gironummer, o.v.v. lidmaatschap 1996. Donaties zijn welkom (minimaal 10,-) op hetzelfde gironummer, onder vermelding van 'donatie'. Voor abonnementen op de Nieuwsbrief, zie vorige pagina.

Subject: *Déclaration Universelle des Droits Linguistiques.*

Sender: owner-amazigh-net@conch.aa.msen.com

From: cma.ferkal@wanadoo.fr (Congrès Mondial Amazigh, 47, Rue Bénard, 75014 Paris. Tel : 45.43.31.44. - 45.45.79.78. Fax : 45.43.35.25)

Azul akw fellawen/fellawent,

Les 6, 7, 8 et 9 juin 1996 ont eu lieu les travaux de la Conférence Mondiale des Droits Linguistiques a Barcelone (Catalogne). Le 6 juin a été proclamée la Déclaration Universelle des Droits Linguistiques. Cette Déclaration a été signée par une centaine d'organisations à travers le monde. Le Congrès Mondial Amazigh était présent à cet événement et est signataire de la déclaration. A cette occasion d'ailleurs, le Président du C.M.A. a pris la parole pour parler des droits (je veux dire de l'absence de droits) linguistiques des Berbères en Afrique du Nord.

Voici quelques articles de la déclaration:

Article 1

1. Cette Déclaration entend par communauté linguistique toute société humaine qui, installée historiquement sur un espace territorial déterminé reconnu ou non, s'identifie en tant que peuple et a développé une langue commune comme moyen de communication naturelle et de cohésion culturelle entre ses membres. Par la dénomination langue propre d'un territoire on se réfère à l'idiome de la communauté historique établie dans cet espace.

Article 4

1. Cette Déclaration considère que les personnes qui se déplacent et fixent leur résidence dans le territoire d'une communauté linguistique différente de la leur, ont le droit et le devoir de maintenir avec elle une relation d'intégration. L'intégration est définie comme une socialisation complémentaire des dites personnes de façon à ce qu'elles puissent conserver leurs caractéristiques culturelles d'origine, mais partagent avec la société d'accueil suffisamment de références, de valeurs et de comportement pour faciliter un fonctionnement social global sans autre difficulté que celle des membres de la communauté receptrice.

2. Cette Déclaration considère, par contre, que l'assimilation, définie comme l'acculturation de ces personnes dans la société qui les accueille de telle manière qu'elle remplace leurs caractéristiques culturelles d'origine par les références, les valeurs et les comportements propres à la société receptrice ne doit en aucun cas être forcée ou induite, mais bien le résultat d'une option pleinement libre.

Article 5. Cette Déclaration part du principe que les droits de toutes les communautés linguistiques sont égaux et indépendants de la considération juridique et politique de langues officielles, régionales ou minoritaires; l'emploi de qualifications comme langue régionale ou minoritaires ou régionales puisse faciliter l'exercice de certains droits, l'utilisation de ces et d'autres adjectifs sert fréquemment à restreindre les droits d'une communauté linguistique.

Article 6. Cette Déclaration exclut qu'une langue puisse être considérée comme propre d'un territoire avec la seule justification d'être la langue officielle de l'Etat ou d'être traditionnellement utilisée sur ce territoire comme langue d'administration ou de certaines activités culturelles.

Article 15.

1. Toute communauté linguistique a le droit de voir sa langue utilisée comme langue officielle dans son territoire.

2. Toute communauté linguistique a droit à ce que les actions judiciaires et administratives, les documents publics et privés, et les inscriptions dans les registres publics réalisées dans la langue propre du territoire soient considérées comme valables et efficaces et que personne ne puisse en prétexter la méconnaissance.

Article 16. Tout membre d'une communauté linguistique a le droit de s'exprimer et d'être renseigné dans sa langue dans ses rapports avec les services des pouvoirs publics ou des divisions administratives centrales, territoriales, locales et supraterritoriales auxquels appartient le territoire ou cette langue est propre.

Article 17.

1. Toute communauté linguistique a le droit de disposer et d'obtenir toute la documentation officielle dans sa langue, quelque soit le support: papier, informatique ou tout autre support, pour les relations qui concernent le territoire ou cette langue est propre.

2. Les pouvoirs publics doivent disposer de formulaires, d'imprimés et de modèles sur support papier, informatique ou tout autre support rédigés dans les langues territoriales, et les offrir au public dans les services qui concernent les territoires ou sont utilisées les différentes langues propres.

Article 18.

2. Les pouvoirs publics ont dans leurs domaines d'action plus d'une langue territorialement historique doivent publier toutes les lois et dispositions de caractères généraux dans ces langues, indépendamment du fait que leurs locuteurs comprennent d'autres langues.

Article 24. Toute communauté linguistique a le droit de décider quel doit être le degré de présence de sa langue, en tant que langue véhiculaire et objet d'étude, et cela à tous les niveaux de l'enseignement au sein de son territoire: préscolaire, primaire, secondaire, technique et professionnel, universitaire et formation d'adultes.

Article 25. Toute communauté linguistique a le droit de disposer de toutes les ressources humaines et matérielles nécessaires pour parvenir au degré souhaité de présence de sa langue à tous les niveaux de l'enseignement au sein de son territoire: enseignants, formes, méthodes pédagogiques appropriées, manuels, financement, locaux et équipements, moyens technologiques traditionnels et novateurs.

Article 30. La langue et la culture de chaque communauté linguistique doivent être l'objet d'études et de recherches au niveau universitaire.

Article 31. Toute communauté linguistique a le droit de préserver et d'utiliser dans tous les domaines et occasions son système onomastique.

Article 32.

1. Toute communauté linguistique a le droit de faire usage des toponymes dans la langue propre du territoire, tant en ce qui concerne les usages oraux et écrits que dans les domaines privés, publics et officiels.

2. Toute communauté linguistique a le droit d'établir, de préserver et de réviser la toponymie autochtone, et celle-ci ne peut être supprimée, altérée ou adaptée arbitrairement. Elle ne peut non plus être remplacée en cas de changements de conjonctures politiques ou autres.

Article 47.

1. Toute communauté linguistique a le droit d'établir l'usage de sa langue dans toutes les activités socio-économiques au sein de son territoire.

Article 50.

2. Dans le territoire de la propre communauté linguistique chacun a le droit de bénéficier dans sa langue d'une information complète, aussi bien orale qu'écrite, sur les produits et les services que proposent les établissements commerciaux du territoire, comme par exemple les notices d'utilisation, les étiquettes, les listes d'ingrédients, la publicité, les garanties et autres.

3. Toutes les indications publiques concernant la sécurité des citoyens doivent être exprimées dans la langue propre du territoire dans les conditions non inférieures à celles de toute autre langue.

Pour plus de renseignements concernant la déclaration, contacter :

CIEMEN : Mercator : Dret i Legislacio Lingüistics
c. Rocafort, 242, bis 08029 Barcelona
Tel : (34-3)444 38 01 / Fax : (34-3)444 38 09
E-mail : ciemmen@abaforum.es

Congrès Mondial Amazigh
47, Rue Benard 75014 Paris
Tel : 45.43.31.44. - 45.45.79.78. Fax : 45.43.35.25